

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

ETIKA V PROFESII PSYCHOLÓGA

Natália Slobodníková

vedúci práce: PhDr. Martin Strouhal, Ph.D.

Praha 2017

Prague College of Psychosocial Studies

Ethics in the profession of psychologist

Natália Slobodníková

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Martin Strouhal,
Ph.D.

Praha 2017

ANOTÁCIA

Predkladaná bakalárska práca prezentuje výsledky analýzy obsahu pojmov etiky a profesijnej etiky, a to z pohľadu ich historického vývoja, ale aj so zameraním sa na súčasné, moderné etické myšlienkové prúdy. Jadro bakalárskej práce je zamerané na analýzu pojmu profesijná etika psychológa, ako súčasť aplikovaných etík súčasnosti.

Cieľom bakalárskej práce, vzhľadom na zadanú tému, je priblížiť obsah pojmu etika v profesii psychológa. Pomocou komparačnej metódy popísať jej vývoj a pohľad na danú problematiku v súčasnosti.

Dôraz je kladený na etické princípy ovládajúce profesiu psychológa, z pohľadu starostlivosti o život a človeka vôbec.

Obsahom práce, je aj pohľad na kodifikáciu princípov etiky v profesii psychológa, vznik a existenciu etických kódexov v tejto profesii.

Kľúčové slová: etika; aplikovaná etika, profesijná etika; etika v profesii psychológa; etický kódex.

ABSTRACT

This Bachelor Thesis is presenting the analysis and interpretation of results of deep analysis concerning the concepts of ethics and professional ethics, in terms of the historical development and also with the focus on contemporary, modern ethical schools. The main focus is concentrated on the analysis of the concept of professional ethics of psychologist, as a part of applied ethics today.

The main aim of this Bachelor Thesis, based on the given topic, is to discuss the concept of ethics in the profession of psychologist. Using the comparative analysis we are providing the description of the development and current insights on this particular subject.

The emphasis is placed on the ethical principles that plays a significant role in the profession of psychologist, in terms of care of human and human life in general.

Part of the thesis is dedicated on the view of codification of the ethical principles in the profession of psychologist, the establishment and existence of ethical codexes in this profession.

Key words: ethics; applied ethics, professional ethics; ethics in the profession of psychologist, ethical code.

Čestné prehlásenie

Bakalársku prácu som vypracovala samostatne a prácu som spracovala z využitím len prameňov a literatúry uvedenej v zozname použitých prameňov a literatúry.

Na tomto mieste patrí moje poďakovanie PhDr. Martinovi Strouhalovi, Ph.D. za odborné vedenie a všestrannú pomoc, profesionálny prístup a cenné odporúčania, ktoré mi poskytol v procese spracovania bakalárskej práce.

OBSAH

1 Úvod.....	5
2 Etika ako filozofická disciplína a etika aplikovaná- pojem a predmet	7
2.1 Etika ako filozofická disciplína.....	7
2.2 Aplikovaná etika.....	9
2.3 Základné pojmy etiky.....	11
2.4 Nástin vývoja moderného etického myslenia.....	15
2.5 Základné teórie súčasnej etiky.....	19
3 Profesionálna etika.....	24
3.1 Profesionálna etika ako systém noriem v jej kodifikovanej forme- Etický kódex.....	27
4 Pojem etiky v profesii psychológa.....	31
4.1 Etický kódex v profesii psychológa.....	37
4.2 Etické princípy v profesii psychológa.....	48
4.2.1 Vzťah k sebe samému.....	48
4.2.2 Vzťah k svetu.....	49
4.2.3 Vzťah k životu.....	50
4.2.4 Princíp benefície.....	51
4.2.5 Princíp nonmalficiencie.....	52
4.2.6 Princíp spravodlivosti.....	53
4.2.7 Princíp autonómie.....	54
4.2.8 Princíp zodpovednosti.....	55
4.2.9 Princíp kompetencie.....	56
4.2.10 Princíp dôvernosti informácií.....	57
5 Záver.....	58
6 Zoznam použitých prameňov a literatúry.....	60

1 Úvod

Psychológia, či už ako vedná disciplína alebo profesia, si kladie za cieľ štúdium ľudského chovania, mentálnych procesov a telesných pochodov, vrátane ich vzájomných vzťahov a interakcií. Ústredným motívom predmetu jej záujmu je teda človek ako ľudská bytosť.

Psychológ, ktorý prijíma svoju profesionálnu úlohu rôznymi spôsobmi ovplyvňuje iného človeka ako samostatnú svojbytnú a neopakovateľnú bytosť. Takýto vzťah je vždy založený na interpersonálnom rozmere a nevyhnutne musí mať aj etický rámec.

Pokiaľ je centrom záujmu psychológie človek a jeho dobro, prístup k nemu musí ísť cez prizmu etických zásad, ktoré je nevyhnutné zachovávať. V posledných desaťročiach sú otázky etického správania v profesii psychológa značne živé a verejnosť, či už odborná alebo laická, na ne so záujmom reagujú. Objavujú sa nové trendy a pohľady na tieto otázky.

Etika, zásady morálky a etického správania, či etického rozhodovania v profesii psychológa pri jeho profesionálnej činnosti ma zaujali do takej miery, že som sa rozhodla túto tému spracovať v rámci predkladanej bakalárskej práce.

Bakalárska práca je členená do úvodu a štyroch vzájomne prepojených kapitol, prípadne tiež podkapitol.

Prvá kapitola tvorí úvod do skúmanej problematiky, zaoberá sa etikou ako filozofickou disciplínou a popisuje pojem a predmet etiky a taktiež aplikovanej etiky. V rámci tejto kapitoly je taktiež popísaný vývoj moderného etického myslenia s poukazom na súčasné teórie etiky.

Druhá kapitola sa zaoberá pojmom profesijná etika, z pohľadu jeho obsahu a vymedzenia v rámci etiky. Pozornosť som venovala aj vysvetleniu pojmu profesijnej etiky ako systému etických noriem a ich nožnej kodifikácie do ucelených celkov – etických kódexov. Ďalšia kapitola tvorí akési jadro

bakalárskej práce, kedy predmetom je analýza pojmu a obsahu etiky v profesii psychológa. Zameriava sa v nej najmä na základné etické princípy, ktoré by mal psychológ vo svojej profesionálnej činnosti dodržiavať a riadiť sa nimi.

Záverečná kapitola je pokusom o pohľad na etiku v profesii psychológa do budúcnosti s určitou snahou formulovať východiská alebo trendy zadanej problematiky.

Pri spracovaní zadanej témy bakalárskej práce som sa snažila postupovať tak, aby som čerpala svoje poznatky z čo možno najširšieho okruhu odbornej literatúry a iných prameňov tak, aby som zadanú tému uchopila čo najkomplexnejšie.

2 Etika ako filozofická disciplína a etika aplikovaná- pojem a predmet

2.1 Etika ako filozofická disciplína

Etika je bezpochybné filozofická disciplína, ktorá sa zaoberá jednaním, rozhodovaním a hodnotením „čo je správne a čo nesprávne“. Predmetom etiky je hľadanie odpovedí na otázku, aké mravné rozhodnutia robia ľudia vo svojom živote a ako sa snažia svoje rozhodnutia zdôvodniť. Etika sa však nezaobera priemernými štandardami správania. V etike ide o viac. Ide o hľadanie čo je správne a dobré a ako je možné čo najlepšie žiť. Z tohto pohľadu etika hľadá odpovede na to, ktoré správanie je morálne, dobré a dovolené, či prikázané, a ktoré je zlé, opovrhnutia hodné, a preto zakázané. Etika je preto praktickou filozofiou, pretože smerovanie etiky ako filozofie smeruje vždy k regulácii praktického života človeka. Môžeme preto etiku chápať aj ako racionálnu reflexiu morálnych hodnôt, zvykov či pravidiel, ktoré sú zjavné v správaní a konaní človeka.

Etika je práve preto označovaná ako praktická filozofia *„lebo jej prvoradou úlohou nemá byť teoretická sebareflexia sveta, ale hľadanie odpovedí na praktické otázky nášho života – Ako a na základe čoho sa máme rozhodnúť o svojom budúcom konaní? Čo a ako máme konať a následne správať sa?“* (Fobel, 2000, s.8)

Je preto možné konštatovať, že etika plní funkciu praktickej filozofie preto, že sa orientuje na situácie z každodenného života a reaguje na praktické, živé problémy, teda *“ide o to, čo je dobré a zlé, čo má a nemá byť.“* (Sokol, 2010, s.11) Pokiaľ by etika nemala praktické využitie, chýbal by jej zmysel a neukazovala by smer morálnych noriem, hodnôt regulujúcich konanie a rozhodovanie ľudí. Preto praktická

filozofia vzniká v tej dobe, „*keď ľudia zistili, že im tradičné odpovede nestačia a že sa nemôžu oprieť ani o samozrejmy súhlas svojich súčasníkov*“ a „*museli sa pustiť do veľmi problematického hľadania zmyslu, a to takého, ktorý by mohli prijať za svoj všetci*“ (Sokol, 2010, s.19)

Etika svoj názov odvodzuje od slova „ethos“, čo v gréčtine je označenie pre obyčaj, mrav, charakter alebo spôsob myslenia. Takéto označenie bolo spočiatku značne široké a až „*neskôr najmä zásluhou Aristotela sa začala vzťahovať len na mravnosť.*“ (Vajda, 2004, s.13)

Latinskou obdobou gréckeho slova „ethos“ je „mos“, čo je možné preložiť ako mrav, obyčaj, charakter, správanie sa, zákon alebo predpis.

Z pojmu „mos“ sa neskôr stalo prídavné meno „moralis“, ktorým sa označovalo všetko, čo sa vzťahovalo na mravy, morálku alebo charakter či mravnosť.

Počas vývinu spoločnosti sa tieto pojmy udomácnili a v bežnom hovorovom jazyku sa stávajú synonymami.

Mravný alebo morálny, čiže „moralis“ je teda odvodený od pojmu morálka. Morálne alebo mravné konanie, potom znamená také rozhodovanie človeka, ktorým sa necháva viesť k cieľu, ktorý chce dosiahnuť. V rámci takéhoto uvažovania, môžeme rozlišovať tri roviny „*keď sa riadime buď „spoločenským mravom“, „individuálnou morálkou“ alebo konečne hľadaním lepšieho a najlepšieho, ktoré budem nazývať „etikou“...*“ (Sokol, 2010, s.66)

Etika sa teda stáva teoretickým východiskom pojmu morálky a mravnosti. Etika by mala preto byť aktívnym nositeľom daných dobrých ľudských vlastností, ktorá obsahuje všetky kladné hodnoty človeka a zároveň pomáha vyhnúť sa zlému správaniu. Na druhej strane si je potrebné uvedomiť, že etika za nikoho nerozhoduje ako má človek konať a aké hodnoty má vyznávať. Etika je postavená na prísne dobrovoľnom princípe. Znamená, že etické (morálne) konanie, ktoré bolo

podrobené morálnemu výberu bolo výsledkom slobodnej voľby na základe dobrovoľného konania. „*Etika teda nemôže rozhodnúť za nikoho, ako sa má správať. To závisí len od nás samých, je to vec našej osobnej slobody*“ a ďalej „*etika je predovšetkým metódou myslenia. Ponúka možnosti, ale nerozhoduje za nás.*“ (Kopecká, Korcová, 2008, s.12) Etika preto ani nemôže sama o sebe poskytnúť definitívne odpovede alebo konečné súdy ohľadne riešenia sporných etických otázok, pretože etika dáva len námety čím sa človek má riadiť, pri svojom rozhodovaní.

2.2 Aplikovaná etika

Pri charakterizovaní aplikovanej etiky je potrebné vychádzať z etiky – ako racionálnej reflexie morálnych hodnôt, zvykov a pravidiel, ktoré sa premietajú do správania a konania človeka. Takáto reflexia tvorí východisko teoretickej, ale najmä praktickej etickej expertízy. Etický výskum bez takejto reflexie by nemal výpovednú hodnotu a bez praktického vyústenia by nemal význam. Práve takéto praktické vyústenie etiky je najväčšou požiadavkou súčasnosti. Súčasnosť žiada aplikovanie morálnych noriem na rôzne špecifické oblasti ľudskej činnosti alebo profesionálnej praxe. Tradičné oblasti záujmu etiky sa rozširujú. Do popredia sa dostávajú konkrétne na rôznu, odbornú, či profesijnú časť, aplikované etické zásady.

To je dôsledkom aplikácie morálky na špeciálne oblasti profesionálnej činnosti.

Filozofická etika určite nestráca svoje postavenie, pretože jej úlohou zostane teoretická argumentácia pojmov, hodnôt a princípov tak, ako sa v jednotlivých profesiách v rámci aplikovanej etiky objavajú. Význam etiky dostáva podobu, kedy „*už nejde o teoretickú reflexiu zameranú na zdôvodňovanie základov morálky, ale o proces normatívneho myslenia, ktorý sa*

*týka konkrétnych oblastí praktickej činnosti“ (Kovařová, 2004, s.5), a preto „praktická (aplikovaná) etika zostáva vždy v obsahovom a logickom spojení s určitým filozofickým smerom alebo koncepciou, v ktorých nachádza svoje všeobecné zdôvodnenie.“ (Fobelová, 2011, s.166) Môžeme teda konštatovať, že aplikovaná etika má svoj pôvod vo filozofickej etike, z tejto vychádza a čerpá svoj filozofický základ. Jedná sa teda o odvetvie, či subdisciplínu. Aplikovaná etika by mala byť integrálnou súčasťou profesionálnej praxe. Etické posudzovanie správania sa, by malo tvoriť hlavnú časť záujmu takejto etiky ako súčasť rozhodovania v praktických situáciách. Aplikovaná etika sa teda orientuje na problémy, s ktorými sú konfrontované jednotlivé oblasti praxe. Rozdelenie aplikovaných etík je potom výsledkom buď špecializácie prostredníctvom predmetu alebo prostredníctvom základných hypotéz a problémov, ktoré sú skúmané z etickej perspektívy. Pretože aplikovaná etika sa integruje práve do oblasti profesionálnej praxe, v rámci ktorej sa posudzujú jednotlivé etické problémy v konkrétnych situáciách, je pre aplikovanú etiku príznačné, že ďaleko väčšiu rolu pripisuje konkrétnej situácii. Z tohto vyplýva nižší stupeň všeobecnosti morálnych noriem a väčšej prepojenosti s konkrétnymi vedami alebo vedeckými disciplínami. Je možné uzavrieť, že aplikovaná etika je „*etická reflexia morálky jednotlivých spoločenských oblastí a aktivít, v ktorej majú tendenciu uplatniť sa všetky etické princípy, a ktorá je spojením teoretickej a praktickej etiky, ako aj zdôvodňovania a aplikovania*“ a preto „*aplikovaná etika má interdisciplinárny charakter (ponúka praktické riešenia konkrétnych špecifických situácií na základe integrovaného poznania). Rôzne oblasti, pôsobnosti aplikovanej etiky zodpovedajú množstvu samostatných a nezávislých disciplín, v ktorých sa aplikovaná etika etablovala, a do ktorých sa súčasná aplikovaná etika člení.*“ (Kovařová, 2004, s.5)*

2.3 Základné pojmy etiky.

Základnými pojmi v rámci etiky sú práve tie mravné pojmy či kategórie, ktoré etiku charakterizujú a ohraničujú obsah a predmet etiky. Ktoré základne mravné pojmy a kategórie zaradí do obsahu etiky sa zdá byť rôzne. V zásade sa rôzni autori zhodujú na tom, že sa jedná o nasledujúce pojmy (kategórie): morálka, česť, dôstojnosť a svedomie (Kopecká, Korcová, 2008, s.12) alebo morálka, morálne dobro, morálne zlo, morálne svedomie (Krištofová, 2014, s.10-15), či morálka a mravnosť (Fobel, 2000, s.8) a podobne aj dobro, zlo, svedomie, slobodná voľba a mravná voľba. (Ondrejková, 2001, s.19-36)

Z uvedeného je zrejmé, že takmer všetci autori sa zhodujú na tom, že pojmy dobra, morálky, cti, spravodlivosti a slobody sú základnými pojmi, ktoré naplňajú obsah etiky. Otázky ohľadne významu „dobra“ alebo „zla“ sú otázkami, ktorými sa zaoberá filozofia od nepamäti. V priebehu dejín sa filozofický podklad na odpoveď, čo je „dobro“ menil a vyvíjal. Kým „*v systémoch perfekcionizmu je za dobro považované dokonalosť v hedonistických príjemnosť, v eudaimanistických šťastie, v utilitaristických užitočnosť atď.*“ (Ondrejková, 2001, s.19)

Morálka

Morálka v spoločnosti určuje aké správanie je žiaduce, a ktoré nežiaduce. Ide o to, že sa jedná o spoločenský jav regulujúci medziľudské vzťahy alebo akúkoľvek ľudskú činnosť z pohľadu dobra a zla.

Morálne normy alebo mravné normy, ktoré morálka vyznáva sú v drvivej väčšine nepísané, nekodifikované a ich dodržiavanie je na báze dobrovoľnosti. Etika teda zdôvodňuje požiadavky na takéto správanie vytváraním práve takých mravných noriem. Tieto normy, na rozdiel od právnych noriem,

nie sú vynútiteľné inou mocou. Môžeme povedať, že sa jedná o vlastný morálny súd, ktorý vďaka autonómii vôle jedinca umožňuje konať len na základe vlastného svedomia a morálnych noriem, ktoré prijíma. „*Mravnosť vyjadruje postoj človeka k morálnemu zákona a spočíva na slobodnom rozhodovaní.*“ (Krištofová, 2014, s.17)

Morálka ako komplikovaný spoločenský jav nemal v histórii podobu tak, ako ju poznáme alebo chápeme dnes. Morálka v úplných počiatkoch ľudského vývoja bola založená len na jednoduchej forme príkazov, zvykov alebo noriem. Až vývojom spoločnosti sa morálka etablovala v regulatív správania sa jednotlivca v spoločnosti. Z funkcie morálky teda vyplýva akési vodidlo k objavovaniu toho – ako to má byť a čo je správne. Morálka si nekladie za cieľ hľadať pravdu. Pravda má však hodnotu v morálke, ale nie je s ňou totožná.

Praktický význam majú „hodnoty“ ako niečo, čo jednotliviec, profesijná skupina, spoločenská skupina, či časť alebo celá spoločnosť považuje za tak dôležité a významné, že ich dodržiavanie sa stáva morálnym štandardom. V prípade nutnosti zvažovať morálne rozhodovanie práve hodnoty ako štandardy morálneho správania ukazujú smer pri takomto rozhodovaní.

Ďalšími etickými kategóriami v súvislosti so skúmaním a poznaním morálky sú kategórie dobra a zla, povinnosti a zodpovednosti.

Dobro

Dobro je pojem značne všeobecný, ale napriek tomu zrozumiteľný vo svojom obsahu. Je to súhrn pozitívnych princípov a noriem danej morálky. Dobro v tomto zmysle je ideál mravnosti a cnosti. Opakom potom je zlo ako niečo, čo je v pravom rozpore s týmto ideálom mravnosti, t. j. niečo nemravné, neakceptovateľné v danej morálke. Zlo nemá žiadnu hodnotu, je amorálne. V súčasnosti sa na dobro pozerá ako na

základ morálky v jeho ustavičnom raste a zlepšovaní sa. (Ondrejková, 2001, s.19)

Povinnosť

Povinnosť je potom treba chápať ako niečo, čo silou svedomia človeka a verejnej mienky núti človeka konať tak, ako sa od neho očakáva a očakáva sa morálne konanie. Jedná sa teda o určitý záväzok jedinca voči spoločnosti spočívajúci v jeho aktívnom konaní. Tieto záväzky vyplývajú jednak zo spoločenských, ale aj individuálnych vzťahov. Podstatné však je, že jedinec tieto záväzky prijíma dobrovoľne, ale na základe nevyhnutnosti.

Zodpovednosť

Zodpovednosť nie je diktát morálky. Zodpovednosť je rozhovor človeka – jednotlivca a sveta normami morálky. Jednotlivec je slobodný a z tejto jeho pozície pristupuje k zodpovednosti. Zodpovednosť sa skôr javí ako morálne ručenie za svoje konanie, ktoré môže byť podrobené morálnemu hodnoteniu.

Svedomie

Svedomie predstavuje otázku bytia človeka a patrí k tým otázkam filozofie, ktoré ju nikdy neprestanú zaujímať. „*Svedomie môžeme definovať ako vnútornú morálnu inštanciu, s ktorou subjekt koreluje svoje motívy a správanie je potom výsledkom vzájomného vývoja intelektu, emócií a vôle, ktoré prebieha v rámci praktickej činnosti osobnosti, rozširovaním jednak okruhu jej činnosti, jednak zvyšovaním zodpovednosti.*“ (Ondrejková, 2001, s.27) Svedomie je teda akýsi samo hodnotiaci mechanizmus. Tento mechanizmus pôsobí ako hodnotenie samého seba, samým sebou. Jedinec má teda vo svojom vnútri osobné presvedčenie, ktoré je založené na morálnych normách a podľa týchto posudzuje, meria, hodnotí

vlastné konanie. „*Svedomie je vnútorným intímnym rozhodcom dobra, vnútorný hlas varujúci pred zlom.*“ (Ondrejková, 2001, s.25)

Tak ako rozhodca, aj svedomie sa môže pomýliť, pretože aj svedomie sa môže vyvíjať a formuje sa v rôznych podmienkach. Svedomie odráža skúsenosť človeka – jednotlivca v rámci spoločnosti alebo sociálnej, či spoločenskej vrstvy. Svedomie v rámci etiky môžeme uznať za praktický rozum. Preto ide o vzájomné porovnávanie svedomia jednotlivca s morálkou spoločnosti. Toto svedomie jednotlivca vychádza na povrch vtedy, ak hodnotíme správanie a hodnotíme o morálnom dobre alebo zle, t. j. o morálnom alebo nemorálnom konaní. (Krištofová, 2014, s.21) Ak sa svedomie prejavuje ako výraz povinnosti a táto povinnosť je prejavom mravného imperatívu, tak svedomie existuje v podobe sebapoznania alebo seba hodnotenia vlastného vzťahu k mravným hodnotám v spoločnosti. (Vajda, 2004, s.134)

Česť a dôstojnosť

Česť a dôstojnosť sú kategórie, ktoré obe majú v systéme etiky nezastupiteľné miesto. Kým česť znamená najmä kvalitu plnenia morálnych záväzkov a ich spôsob, tak dôstojnosť odráža ich plnenie, najmä osobnosť človeka. Vzťah človeka k sebe samému a vzťahu spoločnosti k nemu. „*Česť a dôstojnosť sú kategóriami objektívno-subjektívneho charakteru. Ich objektívnu stránku tvoria tie reálne osobnostné kvality, ktorými presvitá reálny význam človeka; subjektívna stránka predstavuje ich hodnotenie, cez prizmu, ktorého sa odhaľuje hodnota človeka v spoločenskej mienke alebo seba hodnotení vlastného „ja“.*“ (Vajda, 2004, s.138)

Česť znamená teda spôsob, akým dochádza k plneniu morálnych záväzkov a pravidiel. Človek akým spôsobom plní tieto svoje povinnosti, dostáva spätnú reflexiu od spoločnosti, ktorá je uznaním jeho kvalít alebo zásluh. Opačná reakcia od

spoločnosti sa môže dosiahnuť v prípade, kedy tieto kvality a zásluhy sú spochybňované. Spochybňovanie má za následok narušenie cti, zneváženie, či zneuctenie jednotlivca. Pri pojme dôstojnosť ide opätovne o sebareflexívny vzťah človeka k sebe a reflexiu spoločnosti voči nemu. Dôstojnosť je viazaná na reflexiu, naplnenia ľudskosti v človeku a najmä na jeho morálnosť. Svoj význam má v tejto súvislosti aj pojem etického rozhodovania ako „špeciálneho rozhodovania. V obyčajnom rozhodovaní sa vyžadujú kognitívne aktivity (vnímanie, vedomie, veriť, spomínanie, atď.). Ďalej v oboch aj vo všeobecnom aj etickom rozhodovaní je nutné brať na vedomie túžby a preferencie.“ (Morrissey, Reddy, 2006, s.26)

2.4 Nástin vývoja moderného etického myslenia.

Etika je filozofiou morálky a preto etika študuje a teda aj zdôvodňuje morálku. Filozofia a najmä západná filozofia prešla počas histórie dlhým teoretickým vývojom. Počas tohto vývoja sa niektoré názory stali prelomové a v rámci vývoja etiky tvorili rozhodujúce míľniky. Je však možné povedať, že štandardná západná filozofia a kultúra vychádza zo židovsko-kresťanskej tradície.

Antická filozofia sa venovala diskusii o otázke v čom spočíva dobrý a cnostný život. Predmetom jej záujmu bol človek, ktorý má ideálne vlastnosti. V tejto súvislosti je výnimočnou osobnosťou Aristoteles, ktorý sa vyjadroval ku všetkým aspektom etiky. Úlohou pre neho bolo stanoviť jednotlivé cnosti ako prostriedky vedúce k takémuto dobru. (Vajda, 2004, s.200) Cnosť je dispozícia človeka konať určitým spôsobom, nie je to stav v ktorom sa človek ocitá. Človeka môžeme nazvať cnostným len vtedy, keď bude konať láskavým, veľkorysým a morálnym spôsobom. Cnosť priraduje Aristoteles k jednotlivým častiam ľudskej duše. Kým v nerozumovej časti

nie sú žiadne cnosti, v rozumovej časti sú cnosti ako je múdrosť a rozvaha a tieto sú nasmerované ku konaniu, ktorého výsledkom je určitý cieľ. Takáto praktickosť je chápaná ako rozumné nadobudnutie vlastností duše, ktorá uskutočňuje ľudské blaho. (Fobelová, 2002, s.30)

Stredoveká etika mala snahu zlúčiť antické učenie s kresťanskou náukou, podľa ktorej sú všetky veci stvorené bohom. Cieľom etiky stredoveku bolo získať obraz toho, čo je možné považovať za prirodzené a správne. Hlavným riadiacim princípom a základom stredovekého sveta bol boh. Stredoveká etika teda vychádzala najprv z patristiky ako „*prvej vývojovej etapy – stredovekej filozofie, pokus o teologicko-filozofické vyjadrenie kresťanského náboženstva.*“ (Fobelová, 2002, s.36)

Etický rozmer v kresťanskom cirkevnom učení sa objavuje aj v druhej vývojovej etape – scholastike. Významným predstaviteľom uvedeného obdobia bol Tomáš Akvinský, ktorý rozlišuje „*a) prirodzenú mravnosť (pud po pravde a dobre), ktorú dopĺňajú základné cnosti, múdrosť, statočnosť, umiernenosť, spravodlivosť – vedú k prirodzenej blaženosti, b) vyššiu teologickú mravnosť, ktorú tvoria teologické cnosti (sú vnútené človeku bohom) viera, nádej, láska – vedú k nadprirodzenej blaženosti.*“ (Fobelová, 2002, s.45)

Stredoveká etika vychádza jednoznačne z kresťanstva, kde boh vystupuje ako zákonodarca, trestajúci a odmeňujúci sudca. Morálka, svedomie, mravné zákony majú nadprirodzený pôvod a do duše človeka boli vložené bohom. Renesančná a reformačná etika je charakteristická návratom k prirodzenej morálke, aj keď nie vždy je ideálom silný jedinec. Dominujú teórie o postavení etiky na zmluvnom základe, najmä v britskej tradícii. Dôraz je daný na cit pred rozumom.

Neskôr prichádza Kant s praktickou filozofiou, pod ktorou treba rozumieť jeho etiku. Etické princípy by podľa neho mali byť postavené, len na čistom praktickom rozume. Definuje pojmy ako maxima, t. j. „*zásadu, pravidlo, ktoré určuje vôľu*

pre jednotlivca.“ (Fobelová, 2002, s.57) Praktický zákon je pravidlo, v rámci ktorého sa určuje vôľa každého človeka. Neskôr svoju etickú teóriu zdokonaľuje pomocou imperatívov – t. j. bezvýhradne plniteľných príkazov. Základom mravnosti je jeho kategorický imperatív. (Fobelová, 2002, s.58)

Následne predstavitelia utilitarizmu vyjadrovali presvedčenie, že etika by mala byť postavená skôr na citoch než na rozume. Etika podľa ich názorov mala vychádzať z očakávaných výsledkov konania. Cieľom je čo najväčšie šťastie pre čo najväčší počet ľudí. Táto idea je založená na hedonistickom hodnotovom princípe.

Filozofia a etika 19. storočia je ovládaná prevratnými zmenami spoločenského života. Rozvíja sa veda a technika a vnútorný život sa stáva zložitejším a bohatším. Etiku ovláda filozofia éry scientizmu a antiscientizmu. (Fobelová, 2002, s.62-63) Kým scientizmus vychádza z absolutizácie prírodných vied, ako jediného vedeckého nástroja na poznanie sveta a odstránenia vzniknutých problémov, antiscientizmus hlása návrat k individuálnemu a autentickému človeku, skutočnému ľudskému bytiu, pretože len tento prístup môže odstrániť nadvládu vedy pri riešení vzniknutých problémov. Vstup ľudstva do 20. storočia bol poznačený optimizmom, ktorý mal byť veľmi skoro otrasený. Dve svetové vojny, diktatúry fašizmu a totalitných režimov, nástup globálnych celosvetových problémov ľudstva, konzumného spôsobu života, to všetko malo vplyv na stav ľudskosti človeka. Je otrasená viera človeka v jeho neohraničené možnosti.

20. storočie je obdobím, kde na základe spoločenských zmien dochádza k búrlivému vzniku a rozvoju filozofických a následne etických smerov v snahe nájsť riešenia vzniknutých a vznikajúcich problémov. Jednotliví predstavitelia *„sa pohybujú v medziach rôznych filozofických smerov od fenomenológie cez existencializmus k hermeneutike, od analytickej filozofie cez novopozitivismus, logický empirizmus,*

filozofiu vedy k lingvistickej filozofii; univerzalistické systémy – neorealizmus, dialektický materializmus, novotomizmus, filozofiu sociálnej práce – pragmatizmus, marxizmus, neomarxizmus a postmodernizmus.“ (Fobelová, 2002, s.68)

Tak ako sa rozvíjajú filozofické koncepcie, rozvíjajú sa v tesnom závese aj etické koncepcie. Etické teórie v tomto období vyústili najmä z filozofie existencializmu, personalizmu, neoprotentantizmu a novotomizmu. (Vajda, 2004, s.235-247) Existencializmus je ovplyvnený najmä morálnym rozkladom 20. storočia tak, ako ho priniesli najmä dve svetové vojny. Svoj záujem vidí najmä vo vnútornom svete človeka. Dôraz kladie na vnútro človeka z dôvodu, že len tam sa človek môže cítiť slobodný, nezávislý a preto len tam je autentický a tvorivý. Takýto vnútorný svet porovnáva so svetom techniky a byrokracie. Tento vzťah považuje za zbytočný, pretože tu prevažuje pocit bezmocnosti a ničoty.

Významným zdrojom pre poznanie existencializmu je fenomenológia. Fenomenológia je filozofický smer hľadajúci cestu od objektívneho k subjektívnemu idealizmu. Bez objektu niet subjektu, to je práve tá premisa, z ktorej fenomenológia vychádza. Toto poznanie sa uskutočňuje za pomoci fenomenologickej metódy, ktorá spočíva vo fenomenologickej redukcii. Jedná sa o takzvané vyzátvorkovanie všetkého konkrétneho a premenlivého zo skúmanej skutočnosti. Práve toto vyzátvorkovanie dáva možnosť dospieť k čistej skúsenosti. Fenomenologická metóda teda znamená skúmanie subjektu a zdržanie sa komentovania objektívnej reality. Takáto subjektívna čistá podstata je filozofiou z pohľadu fenomenológie. (Vajda, 2004, s.239)

2.5 Základné teórie súčasnej etiky.

V súčasnosti nie je jednoduché hľadať a nachádzať odpovede na problémy v jednotlivých sférach spoločnosti a to najmä v tej časti, ktorá sa týka ľudskej existencie. Ľudia však na tieto problémy nemôžu rezignovať a vzdať sa takého hľadania. Filozofické skúmanie a uvažovanie o morálnych zásadách, mravných poučkách a hľadanie účelu a spôsobu ľudského konania a správania sa, sú aj dnes živé. Práve praktická morálka vstupuje do ľudskej činnosti a profesionálnych sfér pôsobnosti človeka. Jedná sa o renesanciu etiky, návrat etiky, v ktorej sú ešte nejaké otázky nezodpovedané alebo je na mieste skepticizmus o význame a možnostiach etiky v pluralitnom svete. Vychádzam z toho, že práve naopak sa morálne otázky vynárajú čoraz častejšie práve v takých oblastiach, v ktorých sa o etickom uvažovaní hovorilo len okrajovo alebo sa jednalo o oblasti, ktoré na prvý pohľad s etikou nemajú nič spoločné. Formulovanie otázok, skúmanie a zdôvodňovanie aj týchto oblastí otvára priestor na analýzu tohto sveta z pohľadu mravnosti, morálky ako aj ďalších kategórií etiky. Etická reflexia sa teda nevyhýba oblastiam ako je ekonomika, kybernetika, vojenská veda a iné. Táto reflexia kladie zvýšené nároky na formuláciu pravidiel a noriem pre tieto spoločenské oblasti a taktiež na novú obsahovú interpretáciu zmyslu konania ľudí. Prienik morálky do rôznych praktických činností a vzťahov vynára požiadavku na reflexiu nových problémov do etických úvah a pokiaľ aj nie vytváranie etiky nového typu, tak určite presun morálneho dôrazu z krátkodobých na dlhodobé dôsledky a dopady na rozhodnutia a činy ľudí. Rozvojom rôznych vedných disciplín a rozvojom vedy a techniky a vzrastajúci tlak globalizácie má za následok požiadavky takejto praxe na etické požiadavky a ich špecializáciu. Špecializácia etiky má svoj odraz v rozvoji

aplikovaných etík a výraz prítomnosti nových morálnych problémov v týchto špecificky životných situáciách.

Koniec 20. storočia, ale aj súčasnosť, sú teda poznačené značným oživením záujmu o etiku a najmä o tú časť, ktorú nazývame aplikovaná. Možno teda konštatovať, že nové tisícročie predkladá také morálne výzvy, na ktoré etika musí reagovať kritickým výkladom mravných problémov nachádzajúcich praktický výraz v rámci aplikovaných etík. Aplikované etiky v praktických riešeniach formulujú postupy riešení každodenných problémov vo vzťahu etiky k podstate všetkých oblastí vedy a spoločenskej praxe.

Preto sa nemôžeme vzdať a rezignovať na hľadanie etických výrazov súčasných problémov, pretože *„filozofické premýšľanie o morálke sa teda ukazuje ako význam, ale predovšetkým ako spoločenská nevyhnutnosť na hľadanie podôb pre súčasnú etiku a aktuálne miesto v modernej spoločnosti.“* (Bilasová, 2008, s.26) Súčasná etika preto kladie dôraz najmä na etickú stránku aktivít, ktoré súvisia s prežitím ľudstva ako sociálno-organizovaného spoločenstva. Súčasná etika sa pohybuje v rôznych oblastiach a smeroch, filozofovia etiky sa však zhodujú, že k etike je možné pristupovať prostredníctvom základných prístupov: *„po prvé, metaetika, ktorá sa zaoberá otázkami o povahe a objektívnej existencii určitých vlastností alebo kvalít. Po druhé, non- normatívna deskriptívna etika, zaoberajúca sa tým, ako ľudia vlastne vykonávajú etické rozhodnutia- kroky, ktoré podnikajú. Tretia normatívna etika, ktorá sa snaží poskytnúť vyhlásenie o tom, čo je správne- zlé by nemalo byť vykonané.“* (Morrissey, Reddy, 2006, s.26)

Tento autor nezaraďuje aplikovanú etiku medzi tieto základné prístupy. Deskriptívna etika ponúka neutrálny popis faktov v rôznych etických oblastiach a rôznych kultúrnych podobách. Súčasťou je aj „návod k správaniu“. Jedná sa o to, že deskriptívna etika *„popisuje mravné rozhodnutia a hodnoty, ktoré zastáva konkrétna spoločnosť.“* (Thompson, 2004, s.11)

Podstatným znakom deskriptívnej etiky je, že iba popisuje danú situáciu, nesnaží sa teda hodnotiť alebo zisťovať, čo je správne a čo správne nie je. Deskriptívna etika má svoj význam, aj keď jej predmetom je len opis konkrétnych situácií. Práve postoj človeka v týchto konkrétnych situáciách je základom pre výskum ďalších etických prístupov.

Normatívna etika „*analyzuje a vytvára súdy o tom, čo je správne (dobré) a nesprávne (zlé).*“ (Fobel, 2000, s.108) Normatívna etika sa taktiež zaoberá etickými normami, ktoré používajú ľudia pri svojom rozhodovaní a týmito normami sa riadia. Normatívna etika sa zaoberá otázkami, ktoré sa jednak týkajú „*povinností (čo by človek „mal robiť“, často hovoríme o deontologických otázkach) a hodnotách, ktoré mravné rozhodnutie vyjadruje (čo utvára „dobrý život; niekedy hovoríme o axiologických otázkach).*“ (Thompson, 2004, s.12)

Normatívna etika teda funguje ako keby na dvoch úrovniach, kým v prvej sa nachádzajú normy, pravidlá a imperatívy, ktorými sa riadime v každodennom živote. V druhej úrovni hovoríme o princípoch a etických teóriách, ktoré používame pri kritickom myslení v rámci etického rozhodovania. Základným pojmom normatívnej etiky je teda norma – imperatív určujúci chovanie človeka na správne a nesprávne, dobré a zlé.

Aplikovaná etika je tá časť etiky, ktorá je „najbližšie“ k praktickému životu v každodennom riešení morálnych dilem. Ak by tieto praktické dilemy neexistovali, aplikovaná etika by nemala význam. Vzájomný vzťah filozofickej a praktickej etiky vyplýva z toho „*že môžeme vyskúšať nejakú teóriu tak, že ju uplatníme v konkrétnej situácii, na druhej strane sa môžeme pozrieť na rozhodnutie, ktoré v konkrétnej situácii robia ľudia na základe zdravého rozumu a pýtať sa, z akej teórie etiky vychádza.*“ (Thompson, 2004, s.13) Praktická filozofia je tá časť filozofie, ktorá sa zaoberá jednaním a rozhodovaním človeka vo všetkých jeho stránkach. Ide v nej o hľadanie toho čo je dobré a má byť, oproti tomu čo je zlé a nemá byť.

Zaoberá sa dobrovoľným sebaregulujúcim správaním, ktoré vedie k určitému cieľu, tak aby človek konal zodpovedne. Na ceste k takto určenému cieľu sa orientujeme vždy inými prostriedkami. Je to mrav alebo obyčaj ako súčasť socializácie človeka, individuálna morálka a nakoniec etika, ako výraz hľadania toho lepšieho a najlepšieho, teda takého konania ktoré sa riadi etickými princípmi, teda hľadá sa ideál. (Sokol, 2010, s.66) Zložitosť súčasného života a spôsoby vedenia spoločnosti prináša so sebou také množstvo sporných morálnych otázok a etických problémov, ku ktorým určite napomáhajú globálne problémy ľudstva, ich mravných stránok a morálnych dosahov. V rýchlom až chaotickom prelínaní sa rôznych kultúr, zvykov a v neposlednom rade taktiež rozkolísanie morálnych hodnôt v rámci európskeho kultúrneho a hodnotového systému. Práve toto sú dôvody, ktoré oprávňujú konštatovať, že práve aplikovaná etika je najdôležitejšou aj najnaliehavejšou oblasťou etiky dneška.

Z tohto pohľadu sa dá uviesť, že medzi základné teórie etiky v súčasnosti sú: a) etika cnosti, b) etika povinnosti, c) etika utilitarizmu, d) etika zodpovednosti, e) etika princíпов, f) etika náboženstva, g) etika prípadová, kauzistická, h) etika situačná. (Fobelová, 2002, s.110-117) Podobné rozdelenie smerov v etike súčasnosti môžeme nájsť aj v publikácii Dejiny etického myslenia v Európe a USA t.j. a) utilitarizmus, b) diskurzívna etika, c) etika zodpovednosti, d) etika spravodlivosti, a za e) etika cnosti. (Bilasová a kol., 2008, s.626-742)

Vo svojej práci som si však za vzor vybrala rozdelenie podľa Arna Anzenbachera, ktorý rozdeľuje súčasné etické teórie na: a) etiku hodnôt, b) existencionálnu etiku, c) etiku diskurzu a etiku komunikácie a na d) analytickú etiku. (Anzenbacher, 1994, s.211-248)

a) Etika hodnôt alebo tiež materiálna etika hodnôt vznikla v rámci fenomenologickej filozofie Edmunda Husserla.

Základná téza etiky hodnôt je „aký je vzťah racionálne poznávajúceho poznania k podstate (esencii), taký je vzťah iracionálne poznávajúceho cítenia hodnôt k hodnote.“ (Anzenbacher, 1994, s.212)

Hodnoty nie sú racionálne postihnuteľné. Napriek tomu, že existujú, je čistý a absolútny poriadok hodnôt, ktorý je v rôznych stupňoch, jedincovi prístupný. Tieto hodnoty sú odstupňované od najnižšieho stupňa (príjemné – nepríjemné) až po najvyšší stupeň (mladé – staré, zdravé – choré) až po duchovné hodnoty (morálne – nemorálne). Najvyššiu kategóriu potom tvoria posvätné hodnoty. Etika hodnôt teda vychádza z filozofie, schopnosti konať dobro na základe prijatých hodnôt. Toto konanie je v súčasnej dobe na ústupe najmä z dôvodov rozvoja ďalších teórií súčasnej etiky.

b) Existencionálna etika vychádza z filozofie existencializmu, ktorý vychádza z fenomenológie. Ide o filozofiu založenú na analýze základných štruktúr ľudskej existencie, takzvaných existencionálií. Existencia je podstatou človeka predtým než človek existuje, neexistuje žiadna jeho esencia. Existencia človeka je konečná. Táto je vrhnutá do bytia a končí úzkosťou a starobou. V rámci rozhodovania medzi dobrom a zlom vychádzajú zástancovia tohto prúdu z toho, že buď človek zotrvá v bežnej neosobnej, neautentickej, objektívnej alebo jedinec prijme svoju vlastnú, osobnú, subjektívnu, etickú reflexiu. Existencializmus preto zdôrazňuje význam sebaurčenia zo slobody, individuálnej autonómie a jej praktickú zodpovednosť. Zdôvodňuje práve tú jedinečnosť v istom zmysle tej konečnosti jedinca a odmieta odstúpiť od všeobecných noriem morálky. Význam etiky existencializmu spočíva v dôslednej analýze existencionálií. (Anzenbacher, 1994, s.218-230)

c) Etika diskurzu a etika komunikácie vychádza z pojmu diskurz. Diskurz v tejto rovine treba chápať ako rečovú situáciu, ktorá za ideálnych podmienok musí spĺňať určité

predpoklady a účastníci, ktorí majú rovnaké šance, majú dobrú vôľu sa dohodnúť. Predpoklady diskurzu sú práve snaha dohodnúť sa za podmienok slobodnej vôle, rovnoprávnosti, t. j. rovnakých šancí. Logická dialektická a rétorická rovina diskurzu znamená, že pokiaľ sa jedná o dobrú vôľu, treba vychádzať z toho, že všetci diskutujúci používajú rovnaké slová, ktoré budú zdôvodniteľné pre všetkých, budú gramaticky a lingvisticky správne. Podmienkou je, že vyjadrenia budú zároveň hodnoverné a pravdivé.

Etika diskurzu potom vychádza práve z naznačených podmienok diskurzu vo všeobecnosti. Je založená na tom, že človek - jedinec má schopnosť uznať etické princípy za platné a akceptovať ich pri racionálnom riešení konfliktov. Riešenie konfliktov musí byť nezávislé a racionálne. Výsledkom diskurzu, ktorý spĺňa tieto predpoklady za účasti sporných strán, ktoré sú zainteresované do konfliktov, je dohodnúť sa v takomto diskurze o obsahu morálnych noriem, ktoré z takýchto diskusií vziať.

d) Analytickú etiku je potrebné chápať ako metaetiku, teda smer (prístup) filozofickej etiky, „*ktorá sa zaoberá logickou, sémantickou, pragmatickou či lingvistickou analýzou morálneho jazyka.*“ (Anzenbacher, 1994, s.248)

3 Profesionálna etika.

Pokiaľ etiku chápeme ako reflexiu morálnych zvykov a pravidiel, ktoré sa prejavujú v správaní a konaní človeka, musí byť takáto reflexia prakticky vysvetliteľná. Takéto vyústenie poskytuje aplikovaná etika. Vyplýva to z toho, že práve v aplikovanej a následne v profesijnej etike sa uplatňuje normatívny prístup k etike v spojení s analytickou etikou. Snaha o vytvorenie pevného myšlienkového rámca, ktorý má byť nápomocný pri hľadaní toho, čo je správne a čo nie, svedčí

o tom, že sa uplatňuje absolutistický prístup, teda, že k morálnemu správaniu sa viažu univerzálne pravidlá, ktoré sú všeobecne použiteľné. (Thompson, 2004, s.19) Práve aplikácia morálnych noriem na špeciálne oblasti ľudskej činnosti a profesionálnej praxe sa dostávajú do popredia záujmu súčasnej etiky. Aplikovaná etika sa teda zrodila na pôde filozofickej etiky ako odvetvie alebo subdisciplína. Aplikovaná etika sa nezaobíde bez filozofických a etických východísk a ich kritického hodnotenia, spoločne umožňujú pracovať s etickými kategóriami a pojmami, ale umožňujú aj obnovenie princípov a hodnôt, ktoré reagujú na širší kontext.

Aplikovaná etika sa zaoberá štúdiom tej oblasti spoločenského života, v rámci ktorého sa snažíme o pochopenie a riešenie morálnych problémov, ktoré možno identifikovať v konkrétnej oblasti praktického života. Teoreticky môžeme identifikovať aj rôzne odlišnosti vzájomného vzťahu týchto etík. Aplikovaná etika má väčšie prepojenie s konkrétnymi vedami, je konkrétnejšia, viacej normatívnejšia.

Aplikovaná etika sa samozrejme člení do jednotlivých subodborov, ktoré sú relatívne samostatné. Niet pochyb o tom, že jedným zo samostatných subodborov aplikovanej etiky je aj profesijná etika. *„Etika určitej profesie – profesionálna, profesijná etika patrí do kontextu aplikovaných etík. Je to teda v podstate normatívna etika aplikovaná na určitú profesiu.“* (Fobelová, 2011, s.169) alebo taktiež, že *„profesijná etika je chápaná ako špecifický typ aplikovanej etiky. Reprezentuje špecifický typ aplikovania a je vhodnou formou prezentácie účinnosti aplikovanej etiky v teoretickom a praktickom význame.“* (Kovaľová, 2004, s.6) Profesijná etika vyjadruje základné hodnoty a normy filozofickej etiky, ale vo vzťahu už ku konkrétnej profesii (povolaniu), na ktorú sa aplikuje. Predmetom profesijnej etiky je potom analýza morálnych hodnôt alebo noriem prináležiacich k jednotlivým profesijným spoločenstvám, či jednotlivým profesiám upravujúce povinnosti

týchto profesií ku klientom, verejnosti alebo aj členom rovnakej profesie navzájom.

Pojem profesijnej etiky nie je nový a počiatok formovania prvých morálnych pravidiel jednotlivých profesií nachádzame už v čase prvej diferenciacie práce, vzniku samostatných povolání a profesií, už v tejto forme sa teda objavujú prvé teórie o profesionálnej morálke.

Profesijná etika teda počíta s existenciou určitej profesie alebo povolania. Spoločnosť funguje aj na základe práce predstaviteľov týchto profesií. V súčasnosti pojem „povolanie“ ustupuje niekedy termínu „profesia“ a termínu „kvalifikovanosť“ – pojmu „profesionalita“. Obyčajne termín „profesia“ označuje platenú prácu odlišnú od hobby a termín „profesionalita“ označuje vedomý, vážny a úmyselný pomer k samostatnej práci. (Fobelová, 2008, s.8)

Ľudia si od dávnej minulosti vytvárali akési štandardy dobrého a správneho výkonu určitého povolania. Išlo o vzor mravných vlastností a morálneho správania, v ktorom sa daná profesia vyznačovala. Táto profesionálna morálka sa v priebehu vývoja ľudstva, ktorá je ovplyvnená vývojom etických hodnôt, tak isto vyvíjala. Profesijná etika teda obsahuje nielen všeobecné etické normy správania, ale zameriava sa práve na tú časť, ktorú modifikuje a dotvára práve tie etické normy, ktoré ako mravné hodnoty konkrétna špecifická profesia vyznáva alebo by mala vyznávať.

Pri formulácii týchto hodnôt sa vychádza zo všeobecných hodnôt a tých, ktoré určitá profesia prijíma ako vlastné. Profesijná etika teda predstavuje akúsi morálnu reflexiu členov profesijnej spoločnosti voči etike. Takúto reflexiu teda vytvára pomocou hodnotového rebríčka jednotlivých morálnych pravidiel, či už vo forme striktných príkazov alebo doporučení vhodného správania členom jednotlivej profesie. Výsledkom potom je predpoklad koncepcie určitej profesie, ktorá má snahu prezentovať sa na základe dodržiavania jednotlivých

morálnych, etických noriem. Dodržiavanie etických noriem a zásad morálky v danej profesii sa stáva princípom profesijnej etiky. Pokiaľ profesijná etika skúma predmet profesijnej etiky z pohľadu noriem, príkazov alebo inak zakotvených povinností, hovoríme o deontológii. Táto časť profesijnej etiky potom má svoj výraz najmä v etických kódexoch jednotlivých profesií.

Záverom je možné povedať, že všetky oblasti profesijnej etiky, v rámci ktorej je potrebné sa zaoberať morálnymi rozhodnutiami, ktoré vychádzajú z etických noriem, musia byť založené na základe všeobecných, ale aj konkrétnych etických princípov. Etickými princípmi v rámci profesijnej etiky sú potom najmä dodržiavanie a uznávanie profesijných, ale aj všeobecných hodnôt. Určitá všeobecnosť pri jednotlivých prístupoch, znamená, že prístup profesionála k okoliu musí byť v podobných situáciách veľmi podobný, až rovnaký.

Dodržiavať rešpekt k iným ľuďom a človeku vôbec, vyplýva z jedinečnosti každého človeka, a jeho autonómia musí byť prvoradá, pretože je založená na jeho želaniach.

Výsledkom všetkých týchto princípov je potom všeobecné dobro, dobrý život, to čo je potrebné vo všeobecnosti chápať ako plné uspokojovanie potrieb človeka a to nielen na úrovni jeho potrieb základných. (Krištofová, 2014, s.28-29)

3.1 Profesionálna etika ako systém noriem v jej kodifikovanej forme- Etický kódex

Ako už bolo uvedené, aplikovaná a samozrejme aj profesionálna etika a od tej filozofickej odlišuje okrem iného aj väčšou normatívnosťou. Táto normatívnosť (deontológia) detailnejšie, presnejšie upravuje tie ktoré konkrétne morálne a mravné požiadavky na správanie a konanie členov určitého profesionálneho spoločenstva. Deontologické povinnosti v etike potom

znamenajú tie základné etické a spoločenské morálne normy, ktoré priamo súvisia s konkrétnou profesiou.

Musí sa jednať o všeobecné platné zásady jednotlivých povinností členov určitej profesie. Súhrn takýchto noriem je vlastne deontologickým kódexom určitej profesie. Je to súbor noriem, predpisov a zásad správania sa členov profesie v rámci jej výkonu. Pretože v každej špecifickej profesii sa vyskytujú iné konkrétne profesijné situácie, má preto väčšina profesií svoje vlastné profesijné etické normy. Normy vychádzajú z cieľov, ktoré prostredníctvom nich chce profesia dosiahnuť. Takáto norma je ideál – stav, ktorý sa má dosiahnuť. *„K silným stránkam deontologickej etiky patrí relatívna jasnosť a jednoduchosť systému povinností alebo záväzkov, ako aj vnútorná konzistencia, logickosť, čo uľahčuje posúdenie konkrétnych prejavov a situácií.“* (Fobelová, 2013, s.99)

Súhrn takýchto profesijných morálnych noriem obsahujúce morálne záväzky členov určitej profesie do ucelených súborov sa nazývajú etické kódexy správania alebo etické kódexy platné pre jednotlivé profesie. Takýto kódex je potom informáciou pre člena profesie alebo aj uchádzača o takéto členstvo v profesii, ale aj členov ostatnej spoločnosti o požiadavkách profesionálnych očakávaní a etických normách platných pre danú profesiu. Ak niekto je členom profesie alebo sa rozhoduje ním stať, musí si byť vedomý, že bude nútený na seba prevziať morálny záväzok, že povinnosti z takéhoto kódexu bude plniť a hodnoty profesie dodržiavať. Takto vyjadrené normy potom ukazujú morálny štandard profesie a majú regulatívny charakter pre všetkých členov tejto profesie. Okrem tejto deontologickej časti by etické kódexy mali obsahovať aj tú časť, ktorá by členom profesie pomohla pri riešení eticky sporných situácií, vo forme návodu či odporúčania, eticky správneho rozhodnutia.

Kým deontologické normy odkazujú na správanie dobré – zlé, etické – neetické, ale najmä na dovolené – nedovolené, ďalšia časť etického kódexu by mala poskytnúť *„oporný bod*

pri rozhodovaní pracovníkov v špeciálnych situáciách.“
(Smreková, 1999, s.128)

Tieto situácie, ktoré sú spojené so špecifickou činnosťou profesie by mali tvoriť v rámci etického kódexu akúsi pomôcku pre členov profesie ako sa v danej situácii, pokiaľ sa táto situácia vyskytne, zachovať. Má teda pomôcť členom profesie správne sa eticky rozhodnúť v takejto „spornej situácii“.

Z tohto pohľadu rozdelenia, je významný aj spôsob prijatia etického kódexu členmi profesie. Zásady, ktoré sú vyjadrené etickými normami v etickom kódexe sa prijímajú buď bez ohľadu na vôľu jednotlivých členov profesie v podobe normatívnych aktov, vlastne bez možnosti sa vyjadrenia členov profesie k nim. Prijatie ďalších zásad je možné aj na základe dobrovoľnosti. Znamená to, že tu existuje vôľa samotných členov profesie byť viazaný nejakými pravidlami, normami správania sa. Prijatím takýchto noriem členovia vyjadrujú ochotu sa zásadami riadiť a dodržiavať ich.

Etický kódex teda v súhrne poskytuje praktický návod, je praktickou príručkou etického správania, člena určitej profesie. Etický kódex rieši zosúladenie verejných povinností a očakávaní voči profesii a osobné a súkromné záujmy členov profesie. Etický kódex pôsobí nielen ako návod na dobré profesionálne správanie profesionála voči svojej profesii, ale aj správanie voči ostatným členom tejto profesie, voči nečlenom profesie, ale najmä na vyjadrenie morálneho, správneho a dobrého správania sa voči objektu svojej profesie. Musí sa preto jednať o akúsi mravnú chartu profesionála.

Správne formulovaný etický kódex by mal prispievať k etickému správaniu sa členov profesie tak, že môže ponúknuť príklady neetického správania. Zmyslom by malo byť potom predchádzať určitým situáciám alebo ponúkať správne riešenia situáciám, ktoré nie sú vyslovene neetické, ale mohli by sa takto javiť. Etický kódex by mal byť formulovaný tak, aby dával odpovede na sporné etické otázky alebo nejednoznačné

povinnosti. Profesia si tak bude budovať dôveru, transparentnosť v očiach neprofesijnej verejnosti. Takýto etický kódex dáva na vedomie spoločnosti, že členovia konkrétnej profesie sú ochotní na seba prevziať aj povinnosti, ktoré nie sú zákonom upravené, ako výraz o snahu zlepšiť prestíž a profesionalitu danej profesie.

Napriek tomu, že je zrejmé, že etický kódex nemôže obsahovať všetky povinnosti a všetky návody na riešenie sporných etických situácií, musí však vychádzať z dlhodobých skúseností, ale aj predpokladaných okolností ďalšieho vývoja. Etický kódex by nemal ustrnúť a skostnatieť vo vývoji danej profesii. Mal by byť živým organizmom v rámci danej profesie.

Etický kódex nepredstavuje teda presný algoritmus na každú povinnosť alebo spornú etickú situáciu tak, že by mal vždy predostrieť správnu odpoveď a riešenie. Zásady v etickom kódexe môžu byť nejednoznačné alebo vo vzájomnom protiklade, alebo až v rozpore. Takéto rozpory alebo nejednoznačnosti je potrebné riešiť podľa všeobecných etických princípov.

V každom prípade by však etický kódex mal byť verejný a verejnosti prístupný. Z takto zverejneného etického kódexu potom dáva profesia verejnosti najavo, aké morálne pravidlá, zásady a princípy bude daná profesia pri svojej činnosti dodržiavať. Neverejný etický kódex by túto funkciu vôbec nemohol plniť a postoj verejnosti k neverejnému etickému kódexu by bol určite rozpačitý. Správne formulovaný, zverejnený, ale aj kontrolovaný etický kódex určite prispieva výraznou mierou k lepšiemu etickému správaniu sa členov profesie. Takýmto správaním určite dochádza k zvyšovaniu prestíže a uvedomenia si významu danej profesie. Netreba zabúdať, že *„veľa kódexov zlyháva, lebo sa nedodržiavali, neplnili svoju funkciu, vytvárali negatívny dojem o organizácii (niečo iné sa robí, a niečo iné sa deklaruje).“* (Fobel, 2002, s.94)

4 Pojem etiky v profesii psychológa

Centrom snáh všetkých pomáhajúcich profesií je starostlivosť o človeka. Pomáhať, to neznamená dávať „len odbornú pomoc“, ale aj dodávanie nádeje a povzbudenia. Charakteristickou črtou pomáhajúcich profesií je teda najmä ohľaduplný prístup ku klientovi. V pomáhajúcich profesiách „na rozdiel od iných povolání však hrá v týchto profesiách veľmi podstatnú rolu ešte ďalší prvok – ľudský vzťah medzi pomáhajúcim profesionálom a jeho klientom.“ (Kopřiva, 2006, s.14)

Práve tento ľudský prvok je dôležitý práve preto, že poslaním pomáhajúcich profesií je jedna z najvyššie zakotvených morálnych zásad človeka. Je to potreba zmierňovania a odstraňovania ľudského utrpenia. Je to práve ten kategorický imperatív všetkých pomáhajúcich profesií, pretože „*Pre pomáhajúce profesie je typický altruizmus, nezištnosť. Ich skutočným reprezentantom nemôže byť človek zahľadený do seba, nereflektujúci potreby a problémy na jeho pomoc odkázaných jedincov.*“ (Fobel, 2014, s.80)

Práve takáto citlivosť k osobám prijímajúcim pomoc vyplýva z toho, že tieto v stave nesúlady, v stave disharmónie sú zraniteľné, zvýšene citlivé s možnosťou prevládnutia pocitov neporozumenia a osamelosti. Tieto pocity je možné prelomiť práve citlivým prístupom, ktorý je založený na empatickej komunikácii, t. j. založený na zúčastnenom proaktívnom počúvaní, preukazovaní úcty klientom, najmä v situáciách, kedy by mohla byť ohrozená ich ľudská dôstojnosť. Tieto postupy je potrebné dodržať práve preto, že klient je ľudská bytosť, ktorá trpí alebo môže trpieť, napriek tomu nestráca svoju ľudskú dôstojnosť. Má svoje očakávania a hľadá spôsoby ako sa so svojim stavom vyrovnáť.

Vzájomný vzťah ku klientom v rámci pomáhajúcich profesií je ten, ktorý tieto profesie charakterizuje. Je jedným

z imanentných znakov pomáhajúcich profesií a podstatnou zložkou vo výkone ich profesie. *„Aj iné než pomáhajúce profesie sa odohrávajú v neustálom kontakte s ľuďmi – advokát, manažér, úradníčka za prepážkou, holič. Tu však stačí, keď sa pracovník chová v súlade s konvenciou, t. j. slušne. Nečaká sa od neho osobný vzťah.“* (Kopřiva, 2006, s.15)

Pomáhajúci profesionál vykonáva svoju činnosť tak, že je v neustálom kontakte s klientom, ktorý potrebuje viac ako slušnosť v jednaní. Práve tento osobný vzťah vyžaduje však *„ľudí schopných empatie, sociálneho cítenia, plných motivácie k tejto práci.“* (Fobel, 2014, s.80)

Musí ísť o taký prístup ku klientovi, aby nemal pocit, že je na obtiaž, musí cítiť porozumenie, spoluúčasť. Musí cítiť, že je prijímaný a cítiť sa bezpečne. Tieto pocity nemusia byť výsledkom verbálneho vyústenia, pretože klienti *„pátrajú po signáloch, ktoré by im pomohli vytušiť kvalitu prežitkov pracovníka pri vzájomnom kontakte. Nachádzajú ich pri každom stretnutí v drobných neverbálnych prejavoch pracovníka. Nemusí ju ani vedome vnímať. Stačí, že tieto prejavy vytvárajú určitú atmosféru, ktorá klientov posilňuje, či naopak zráža. Klient potrebuje dôverovať, cítiť sa bezpečne a prijímaný. Bez tohto vzťahového rámca sa práca pomáhajúceho stáva len výkonom zverených právomocí.“* (Kopřiva, 2006, s.15)

Starostlivosť o človeka a jeho dobro je základnou premisou, z ktorej vychádzame pri definovaní pojmu pomáhajúca profesia.

Pokiaľ sa na psychológiu pozeráme ako na profesiu, ale aj ako na vedu, predmetom záujmu je konkrétny človek. Nie je preto pochyb, že aj profesia psychológa patrí medzi pomáhajúce profesie. Z tohto pohľadu sú určujúce dva základné predpoklady. Po prvé psychológia vystupuje ako súhrn znalostí, odborných skúseností, ktoré tvoria tú matériu, ktorá bude získaná štúdiom, výskumom, ktorý vychádza z psychologickéj praxe. Druhou rovinou je etická, ktorá tieto základné znalosti

a odborné skúsenosti využíva tak, aby spĺňali požiadavky pre služby, ktoré majú byť verejnosti poskytnuté.

Psychológia ako veda, ktorá sa zaoberá skúmaním chovania a myslenia spôsobuje, že etika sa určitým spôsobom dotýka snád' všetkých oblastí psychológie. Na druhej strane „*psychológia ako moderná veda je veda biosociálna. Iná totiž ako veda ani byť nemôže – skúma taký biologický organizmus, ktorého najvlastnejšou charakteristikou, t. j. potenciálna schopnosť uvedomovať si seba samým sa môže aktualizovať len sociálnymi aktivitami.*“ (Bačová, 2009, s.13)

Psychológia ako veda vzniká teda vtedy, keď myslitelia uznali, že aj táto oblasť, t. j. skúmanie psychiky, mysle alebo duše, je možné skúmať prostredníctvom metód prírodných vied.

Táto bohatosť záberu spôsobuje, že snád' každý psychológ sa vo svojej praxi musel stretnúť s etikou alebo skôr so situáciou, kde zásady a princípy etiky profesie psychológa musel využiť. V čom spočívajú etické princípy alebo zásady profesie psychológa treba hľadať tam, kde sú prístupné odpovede, aké ciele má psychológia ako jedna z pomáhajúcich profesií v rámci svojej činnosti. Určite sa jedná o princípy a zásady, ktoré vyplývajú z úcty a rešpektu k iným neopakovateľným, t. j. jedinečným bytostiam, teda ľuďom – klientom. Tento rešpekt musí tvoriť základnú premisu v profesionálnej práci psychológa. Klienta je potrebné chápať ako osobu jedinečnú, slobodnú, ktorá je obdarená dôstojnosťou a ako taká vystupuje zodpovedne. Pokiaľ vychádzame z toho, že hlavnou povinnosťou psychológa vo svojej profesionálnej praxi je dobro človeka – klienta, tak všetky profesionálne činnosti, rozhodnutia musia k tomuto cieľu smerovať. Všetkým opačným činnostiam alebo rozhodnutiam by boli spôsobilé privodiť ujmu, zneužitie, či dokonca zranenie a tomu je potrebné sa dôsledne vyvarovať. Výsledkom profesionálnej práce psychológa pri pomoci, pri riešení klientových ťažkostí, ktoré sú v jeho individuálnej rovine, resp. zlepšenie jeho

medziľudských vzťahov. Táto práca nesmie v žiadnom prípade narušiť jeho pocit nezávislosti, slobody a autonómie.

Je možné povedať, že práca psychológa je profesiou? Profesionálna prax psychológa vo svojom vednom odbore umožňuje hovoriť, že výkon profesionálnej odbornej činnosti ju charakterizuje ako profesiou. Tak ako je už v predchádzajúcej kapitole uvedené, t. j. že sa musí jednať o povolanie, teda byť k niečomu povolaný. Teda vykonávať odbornú činnosť, na ktorú má kvalifikáciu, t. j. som kvalifikovaný a za týmto účelom alebo práve preto je činnosť vykonávaná profesionálne, t. j. ako profesionál. Profesia sa nevyznačuje činnosťou, ktorá je vykonávaná náhodne (občas), nemá na ňu vzdelanie, odbornosť ani prax a preto ju vykonáva ako amatér, t. j. neprofesionál alebo ju vykonáva ako hobby – koníček. Psychológ, ktorý vykonáva svoju odbornú činnosť ako svoje povolanie, na ktoré má dostatočnú kvalifikáciu a venuje sa tejto činnosti profesionálne, ju vykonáva ako svoju profesiou. V rámci profesie vychádza z princípu rešpektovania a podporovania a rozvoja každého jedinca pri hľadaní východísk z náročných životných situácií a pri riešení osobných partnerských, rodinných alebo pracovných problémov. Svoju profesiou vykonáva tak, že okrem rešpektu a dodržiavania právnych noriem pozná a aplikuje morálne a etické normy profesie, jeho správania, rešpektuje individualitu, jedinečnosť každého jedinca za súčasného vyznávania takých hodnôt ako je úcta k životu, ľudskej dôstojnosti a k ochrane psychického či fyzického zdravia.

Z uvedeného sa javí, že profesia psychológia je zameraná len smerom k aplikácii psychológie v praxi. Treba si však uvedomiť, že *„ľudia, ktorí sa psychológiou zaoberajú v súčasnosti profesionálne, sa delia na akademických tvorcov teoretického psychologického poznania a na praktických psychológov – t. j. tých, ktorí teoretické psychologické poznania aplikujú.“* (Bačová, 2009, s.14)

Univerzitná alebo akademická psychológia sa sústreďuje viac na štúdium všeobecných zákonov ľudského správania. Praktická psychológia smeruje viac k výkonu praktickej činnosti, t. j. pomoci ľuďom udržiavať a navracajú mentálne zdravie poprípade pohodu, ale aj hľadať cesty osobného vývoja a riešiť problémy každodenného praktického života (Bačová, 2009, s.25). *„Jestvovanie dvoch druhov psychológie odráža súčasne dvojité postavenie psychológa a jej dvojité profesionálnu náplň. Prvým poslaním je človeka (jednotlivec i ľudstvo) poznávať, kým druhým je pomáhať a zdokonaľovať (jednotlivca i ľudstvo).“* (Bačová, 2009, s.25)

Tieto skutočnosti uvádzam najmä preto, že aj v rámci profesie psychológa môžeme pozorovať vnútornú diferenciáciu. Pri tomto diferenciácia nie je zrejme samoučelná. Najmä v súvislosti s témou tejto práce má význam z pohľadu etiky, profesijnej etiky, či ich normatívneho využitia v etických kódexoch to, že praktickí psychológovia vyvinuli *„separátny systém generovania psychologického poznania, ktorý je založený na skúsenostiach s priamou službou klientom. Zakladajú si tiež oddelené profesijné organizácie a vydávajú osobitné psychologické odborné časopisy.“* (Bačová, 2009, s.27)

Niet však pochýb o tom, že výkon profesionálnej odbornej činnosti psychológa je určite možné označiť za jeho povolanie, t. j. jeho profesiu. Z uvedeného záveru potom vyplýva, ako už bolo uvedené vyššie, že v rámci profesie psychológa sa budú aplikovať normy, hodnoty, zásady a princípy platné práve pre túto profesijnú etiku.

Etické správanie je okrem výkonu svojho povolania profesionálne a odborne nevyhnutnou súčasťou práve psychológa *„pravý profesionál však svoju prácu na viac vykonáva eticky.“* (Lindsay, Koene, Øvreeide, Lang, 2010, s.7)

Výkon profesie psychológa zo striktného dodržiavania etických štandardov profesijnej etiky je základom, možno že až

prirodzeným základom spoločenského uznania a prestíže. Princíp a zásady profesijnej etiky majú svoje nezastupiteľné miesto pri každom úspešnom a prospešnom vykonávaní profesie, ktoré formujú a usmerňujú postoj psychológa a ich morálnych hodnôt. Profesijná etika je určite ovplyvnená filozofiou alebo filozofickým systémom, ktorý profesia považuje za významný. Práve možnosť takýchto filozofických systémov alebo smerov či prúdov môže viesť k určitej neprehľadnosti správnych morálnych východísk.

Etické konanie v rámci profesie psychológa potom môže byť za určitých podmienok komplikované, etický postoj sa môže zdať nejednoznačný alebo etický problém nevyhranený. Vyplýva to z toho, že *„aj veľmi skúsení psychológovia môžu byť konfrontovaní so situáciou, keď sa zdá, že sú etické princípy vzájomne nezlučiteľné, a kedy je potrebné veľmi dôsledne premýšľať, diskutovať a opatrne jednať.“* (Lindsay, Koene, Øvreeide, Lang, 2010, s.7)

Etické riziká a to tak, ako v každej profesii môžu ďalej spôsobovať, pokiaľ sa dáva prednosť krátkodobým cieľom pred dlhodobými záujmami. Rýchle neuvážené rozhodnutie tak isto môže viesť k etickým rizikám. Čím viac sa kumulujú tieto etické riziká, či sporné etické situácie, tým existuje väčší predpoklad na neetické správanie sa. Etické dilemy, ktoré sa ukazujú pri riešení eticky sporných alebo rizikových situáciách, môžeme hľadať v rôznych koncepciách všeobecnej etiky. K situáciám, kedy sa javia ako sporné alebo nejasné *„ponúka viacero možností prístupu – deontologickú etiku, konzekvencionalistickú etiku, etiku cností, diskurzívnu etiku, etiku zodpovednosti.“* (Fobelová, 2013, s.98)

Napriek týmto úskaliam nemôže profesijná etika psychológa rezignovať na svoj vývoj a neustále zlepšovanie pri hľadaní odpovedí na tie najfundamentálnejšie otázky spojené so zameraním sa na hľadanie rozumnej analýzy a dobrom a správnom konaní v súlade s morálnym poriadkom v kontexte

dobrého konania na prospech človeka – klienta v rámci starostlivosti o neho.

Výsledný postoj, z ktorého vychádza profesijná etika psychológa a spočíva vo vyriešení etického rizika alebo dilemy, musí byť „výrazom mravného étosu, ktorý je základom sily človeka na jeho správne rozhodnutie. Rozhodnúť čo je dobré sa viaže aj na postulovanie určitého konceptu dobra a na jeho zdôvodniteľnosť.“ (Bilasová, 2008, s.178)

4.1 Etický kódex v profesii psychológa

Správne formulovaný etický kódex môže byť považovaný za akýsi návod alebo pomôcku pri hľadaní odpovede ako sa správať, ako konať, či postupovať v eticky sporných situáciách, čo je ešte eticky akceptovateľné a čo už nie, a preto je to odmietnuté ako neprijateľné. Mal by základné etické postuláty smerovať jednak do vnútra profesie a v takom prípade by išlo o vzťahy medzi členmi profesie navzájom a ešte dôležitejšie vzťahy psychológ – klient. Navonok by mal formulovať otázky vzťahu alebo postoja členov profesie k spoločnosti ako celku. Obsahom teda nie je len formulácia deontologických etických pravidiel, ale aj ako nástroj na prezentáciu profesie navonok tak, aby verejnosti bolo zrejmé uvedomenie si významu tejto profesie. Podstatnou súčasťou úlohy profesijnej etiky by malo byť zvyšovanie etického správania sa práve jeho správnou formuláciou. „*Etické kódexy sú potom pre pomáhajúce profesie akým si vodidlom na púti medzi SCYLLOU neprimeraných očakávaní zo strany spoločnosti a CHARYBDOU zneužitím moci.*“ (Weiss a kol., 2011, s.76)

Tieto etické kódexy vznikajú od polovice minulého storočia a sú významne poznačené duchom deklarácie ľudských práv, ktorá bola prijatá v roku 1948 na pôde OSN. Kódexy etiky sú návodom pre pomáhajúce profesie, ale aj napriek už

uvedenému, nemôže ich vnímať ako vyčerpávajúce návody pre zložité praktické situácie. (Weiss a kol., 2011, s.76)

Pri vypracovaní etických kódexov psychológov mali vždy významné miesto profesijné organizácie združujúce psychológov. Etické kódexy ako súbory etických pravidiel a zásad, ktoré upravujú profesiu psychológa vydávajú jednotlivé národné psychologické komory alebo asociácie. *„Etické kódexy sú charakterizované priamo aj nepriamo dvomi podstatnými časťami – súborom etických princípov a zistení z praxe typicky spísanými ako vymáhateľné štandardy.“* (Lindsay, Koene, Øvreeide, Lang, 2010, s.24) alebo tiež *„keď psychologické asociácie formulujú pre svojich členov etické princípy možno nájsť dva hlavné dôvody. Prvým je ten, že toto profesia chce dať najavo, že jej prax bude v súlade s dôležitými spoločenskými hodnotami, ktoré sú súčasťou všeobecnej etiky danej doby, aby bola zaistená dôvera v túto profesiu a jej zákonnosť. Rovnako ako vo vzťahu k morálnej filozofii musí existovať rezonancia medzi profesionálom a všeobecnou etikou.“* (Lindsay, Koene, Øvreeide, Lang, 2010, s.38) Pri spracovaní a tvorbe etického kódexu môžu vzniknúť rôzne otázky. V prvom rade je na mieste otázka, koho etický kódex zaväzuje? Zaväzuje všetkých psychológov alebo len členov profesijných združení psychológov? Pokiaľ niekto získal vzdelanie v odbore psychológa, ale praktickú činnosť psychológa ako povolanie, ako svoju profesiu, nevykonáva, zrejme nie je viazaný profesijným kódexom správania. Fakticky túto činnosť nevykonáva, preto nie je možné od neho takéto dodržiavanie vyžadovať. Jedná sa totiž o profesijný kódex správania. V prípadoch, kedy je potrebné alebo dokonca povinné byť členom profesionálneho združenia pre výkon profesie psychológa, je potom dôvodné vychádzať z toho, že pre člena profesijného združenia je povinnosť profesijný kódex správania dodržiavať. Takýto dokument vydáva profesijné združenie pre svojich členov tak, aby mohli činnosť psychológa

vykonávať ako svoju profesiu. Ďalšou otázkou je, či profesijný etický kódex sa má svojou záväznosťou obmedziť „iba na členov, ktorí ponúkajú služby verejnosti.“ (Lindsay, Koene, Øvreeide, Lang, 2010, s.25) Znamená to snáď, že takýto morálny záväzok vo forme etického kódexu má zaväzovať iba tú časť praktikujúcich profesionálnych psychológov vo vzťahu k aplikovanej psychológii? Majú byť psychológovia praktikujúci svoju profesiu na vedeckej a akademickej pôde vyňatí z pôsobnosti etického kódexu? Asi nie. Existuje „tiež dlhá tradícia hlásajúca pripojenie vedy a praxe.“ (Lindsay, Koene, Øvreeide, Lang, 2010, s.25), a preto asi správnejší pohľad na túto otázku vyplýva z toho, že „etické chovanie by sa teda malo očakávať od všetkých psychológov a systémy, ktoré budú jeho zárukou, musia byť určené pre všetkých vrátane výskumníkov a učiteľov.“ (Lindsay, Koene, Øvreeide, Lang, 2010, s.26)

Etický kódex psychológa alebo psychologickéj činnosti by mal teda zaväzovať všetkých psychológov praktizujúcich svoju profesiu. Nie je pri tom vylúčené, a v praxi sa to aj deje, aby boli spracované aj etické kódexy v poradenskej oblasti psychológie alebo aj ďalších aplikovaných psychologických disciplínach. Takýto názor ukazuje cestu, ktorou sa má uberať tvorba etických kódexov jednak všeobecných a jednak aplikovaných psychologických disciplín. Takýto vývoj je možné badať jednak v rámci Slovenskej republiky, v rámci Českej republiky, ale aj vo väčšine krajín Európy.

Jedným z najprepracovanejších etických kódexov v oblasti psychológie je etický kódex Americkej psychologickéj asociácie z roku 2002. Tento dokument je zostavený z úvodu, preambule, piatich všeobecných princípov a desiatich kapitol etických štandardov. V úvode je zakotvený zmysel a cieľ etického kódexu, jeho zameranie a rámec. V preambule a vo všeobecných princípoch sú vyjadrené ideálne požiadavky pre etické chovanie psychológa. Pretože ide o ideál, ku ktorému sa

majú všetci priblížiť, sú tieto požiadavky nevynútiteľné. Napriek tomu by každý člen z nich mal vychádzať. Etické štandardy sú jednoznačne vyjadrené ako príkazy, ktoré sú záväzné nielen pre členov asociácie, ale pre všetkých psychológov v USA a dokonca aj pre všetkých študentov psychológie. Zároveň v „pravidlách a postupoch etickej komisie APA“ sú stanovené sankcie za porušenie etických štandardov. Etický kódex je potrebné vykladať v súlade s právnymi predpismi a pokiaľ etický kódex stanovuje vyšší etický štandard ako zákon, musí sa uplatniť etický kódex.

Pretože všeobecné princípy sú etickými princípmi najvyššej kvality, o ktoré sa musia všetci usilovať. Ich dokonalosť, pretože sa nedajú vynútiť, možno znižuje ich hodnotu. (Weiss a kol., 2011, s.77-78)

Jedná sa o princípy „- *benefícia a nonmalficiencia*, - *oddanosť a zodpovednosť*, - *integrita*, - *spravodlivosť*, - *rešpekt k ľudským právam a dôstojnosti človeka*.“ (Weiss a kol., 2011, s.78-79) Záväzný etický štandard vyjadrujúce jednotlivé etické problémové situácie sú spolu s literatúrou a prípadovými štúdiami vyjadrené v desiatich kapitolách. Jedná sa o tieto štandardy: „*riešenie etických otázok*, - *kompetencie*, - *medziludské vzťahy*, - *súkromie a dôvernosť*, - *inzercia a ďalšie verejné prehlásenia*, - *vedenie záznamov a platby*, - *výučba a výcvik*, - *výskum a publikácie*, - *psychodiagnostická činnosť*, - *terapia*.“ (Weiss a kol., 2011, s.80-82) Etický kódex je vo všeobecnosti formulovaný voľne a neobsahuje odpoveď na každú otázku. Napriek tomu sú princípy formulované jasne až rigidne a otázky v ňom neupravené nie je možné bez ďalšieho uvažovania považovať za etické.

V rámci európskeho priestoru zaujíma významné postavenie Európska federácia psychologických asociácií, ktorá už od roku 1981 združuje organizácie z každej jednej členskej krajiny. Pre vznik etického kódexu malo vplyv taktiež to, že národné asociácie sa od seba značne líšili. Niektoré boli prísne

vedecké, iné ako profesijné organizácie alebo zväzy. Niektoré krajiny mali len jednu organizáciu, naopak v inej je týchto organizácií viac. (Lindsay, Koene, Øvreeide, Lang, 2010, s.26-27)

Napriek tomu Európska federácia psychologických asociácií vydala v roku 1995 po prvýkrát metakodex etiky, ako pokyny pre tvorbu etických kódexov. Valné zhromaždenie EFPA jeho upravenú verziu ratifikovala v roku 2005. (Weiss a kol., 2011, s.83)

Z obsahu metakodexu vyplýva, že okrem pokynov a návodov pre tvorbu etických kódexov je určený primárne pre asociácie psychológov. Samozrejme, že nie je vylúčené a myslím, že je to aj možné, že zásady v ňom uvedené sú využiteľné pomôcky aj vo vlastnej činnosti psychológov. V preambule sa vysvetľuje najmä význam psychológie vo všetkých svojich kompetenciách, pri dôslednom dodržiavaní etických princípov. Jedná sa o princípy rešpektu k ľudským právam a dôstojnosti, kompetencie, zodpovednosti a integrity. Kódex obsahu, ďalej konkrétne etické princípy, v podobe doporučených štandardov.

Etické princípy upravené v kódexe zahŕňajú teda štyri základné etické princípy. Jedná sa o rešpekt k právam človeka a jeho dôstojnosti, ktorý znamená, že psychológovia musia zachovávať rešpekt k základným právam dôstojnosti a dôležitosti všetkých ľudí, ktorých zároveň podporujú v ich rozvoji. Jedná sa o rešpektovanie najmä súkromia, dôvernosti informácií a autonómie v súlade s ďalšími profesionálnymi záväzkami. Je potrebné, aby sa psychológ vyhýbal praktikám, ktoré sú výsledkom nespravodlivej predpojatosti a môžu viesť k diskriminácii. Informácie, ktoré sú vyžadované a šírené, je potrebné využiť len k profesionálnym účelom a adekvátnym spôsobom s takýmito informáciami nakladať. Obsahom je zároveň tá skutočnosť, že klient získava primerané a zrozumiteľné informácie, z ktorých potom môže dedukovať,

že psychológ bude konať v jeho najlepšom záujme. Zároveň tento princíp určuje maximálnu autonómiu a sebaurčenie klienta vrátane jeho všeobecného práva stať sa súčasťou takéhoto profesionálneho vzťahu so psychológom.

Princíp kompetencie potom vychádza z toho, že psychológ pri svojej profesionálnej praxi musí zaistiť a udržať vysoký štandard svojich kompetencií a poskytnúť služby a techniky, ktoré majú pôvod v jeho kvalifikácii alebo výcviku. Psychológ je povinný mať dobré znalosti z oblasti etiky. V rámci svojej kompetencie odvodzuje od neustáleho vzdelávania výcviku vo svojej praxi. Povinnosťou psychológa je pokračovať vo svojom profesijnom rozvoji a v prípade, že by mu dočasné problémy neumožňovali svoju prax vykonávať, ju nevykonávať.

Princíp zodpovednosti zakotvený v metakodexe potom stanovuje uvedomenie si psychológa svojej profesionálnej aj vedeckej zodpovednosti voči klientovi, ale aj spoločnosti, v ktorej pracuje. Psychológ sa musí vyhnúť takému konaniu, ktorým by klienta poškodil a v prípade, že k tomu dôjde, nesie za to zodpovednosť. Psychológ je teda povinný niesť zodpovednosť za kvalitu a následky svojho profesionálneho konania a v takomto rámci nepoškodzovať dobrú povest' svojej profesie. Musí sa vyhnúť nesprávnemu použitiu psychologických znalostí alebo praxe tak, aby prípadné poškodenie bolo minimalizované. Svoj vysoký profesionálny štandard musia udržiavať vždy v súlade s etickým kódexom. Zároveň psychológ nesie zodpovednosť nielen za seba, ale aj za všetky aktivity svojich prípadných zamestnancov či asistentov.

Princíp integrity znamená, že psychológovia musia podporovať integritu vo vedeckom bádani a v psychologickkej praxi. Pri takýchto aktivitách musia byť čestní, spravodliví a rešpektovať iných. Podstatnou časťou povinnosti integrity je aj sebareflexia psychológa v zmysle byť otvorený v otázkach osobných a profesijných obmedzení a v prípade zložitých situácií vyhľadať profesionálnu pomoc, či radu. Pri

prezentovaní informácií a povinností dodržiavať presnosť a poctivosť. V prípade, že by došlo ku konfliktu záujmu je povinný sa takéhoto profesionálneho vzťahu vzdať a nezneužiť ho voči iným ďalším osobám. Z uvedeného princípu potom vyplýva, že takéto povinnosti nie sú kladené len voči osobe psychológa, ale je zároveň aj povinný v rozumnej miere kritizovať profesionálne konanie kolegov, pokiaľ by došlo u nich k neetickému konaniu.(EFPA, Etický metakodex, 2005) Metakodex nie je v pravom zmysle slova profesijným kódexom. Jeho význam však treba vidieť v tom, že poskytuje informáciu spoločnosti, o tom akými etickými princípmi sa bude riadiť psychologická prax. V prípade, že psychológ, bude nútený riešiť otázky, ktoré vedú k etickej dileme, má účinný nástroj na ich riešenie. A ak by nerešpektovanie uvedených princíпов, nebolo možné legitímne obhájiť, bolo by potrebné takéto konanie označiť za neetické.

V rámci Slovenskej republiky existuje Slovenská komora psychológov ako profesijné združenie psychológov, ktorí vykonávajú profesijnú prax. V takomto prípade je ich členstvo v uvedenej komore povinné. Slovenská komora psychológov prijala len nedávno etický kódex psychológa, kedy bol schválený snemom Slovenskej komory psychológov dňa 11. 03. 2016. Uvedený etický kódex je členený do šiestich článkov, ktoré obsahujú okrem úvodných ustanovení všeobecné povinnosti psychológa, povinnosti vo vzťahu psychológ a výkon jeho povolania, povinnosti vo vzťahu psychológa a klienta, tak isto rieši vzťahy medzi psychológmi s tým, že posledným článkom sú záverečné ustanovenia.

Etický kódex psychológa v úvodných ustanoveniach uvádza, že tento kódex predstavuje súbor pravidiel, ktoré upravujú všeobecné povinnosti psychológa, zásady poskytovania psychologických služieb, prístupu ku klientovi a verejnosti s cieľom dosiahnuť a udržať vysoký štandard profesionality a kvality psychologických služieb

a proklientského prístupu. Tento etický kódex je záväzný pre všetkých psychológov, ktorí sú registrovaní v Slovenskej komore psychológov. Psychológ je povinný pri vykonávaní svojho povolania zachovávať najvyšší možný etický štandard a konať tak, aby to bolo v záujme dobra klienta. Medzi základné povinnosti, ktorý tento kódex ustanovuje, je vykonávať toto povolanie svedomite, statočne, nestranne, s hlbokým ľudským vzťahom k človeku a v súlade s platnými právnymi predpismi. Všetky tieto zásady musia byť dodržané s ohľadom na dostupné poznatky psychologických vied a poznatkov iných hraničných disciplín.

Medzi všeobecné povinnosti psychológa potom patrí profesionálna starostlivosť o psychické zdravie jednotlivca v súlade so zásadami ľudskosti, v duchu úcty k ľudskému životu od jeho počiatku až do konca. Zároveň je vyžadovaná nutnosť dodržať dôstojnosť ľudského jedinca. Povinnosťou ďalej je predchádzať chorobám, mierniť utrpenie a poskytovať psychologické služby bez ohľadu na národnosť a rasu, vierovyznanie, sexuálnu orientáciu či politickú príslušnosť, morálnu a rozumovú úroveň alebo povest' klienta.

V časti Psychológ a výkon jeho povolania sa zakotvujú povinnosti psychológa v rámci jeho odbornej spôsobilosti a kompetencie, za ktoré nesie zodpovednosť a za dodržania súčasných poznatkov vedy. Získanú kompetenciu musí neustále udržiavať a neuplatňovať si kvalifikáciu či hodnosť, ktorá mu neprináleží. Vo svojej činnosti sa nesmie riadiť komerčnými hľadiskami, ale len výlučne odborným a profesionálnym úsudkom v súlade so svojím svedomím a najmä potrebou klienta. Informácie, ktoré v priebehu svojej profesionálnej praxe získa, musí ochraňovať pred neoprávnenou zmenou, zničením alebo zneužitím. Svoju profesijnú činnosť nesmie vykonať, pokiaľ by jeho fyzický alebo psychický stav mu v dôsledku ochorenia neumožnil vykonávať psychologickú

činnosť. Takúto zodpovednosť nesie psychológ nielen za seba, ale aj osoby, ktoré s ním pracujú.

V časti Psychológ a klient sú zakotvené povinnosti smerujúce najmä voči klientovi a to najmä v tom zmysle, že ku klientovi sa správa korektne, s pochopením, s rešpektovaním jeho intimity a trpezlivosťou, pričom sa nesmie znížiť k hrubému alebo nemravnému ukonaniu. Svojím konaním nesmie pomáhať porušovať česť a dôstojnosť človeka alebo sa na ňom zúčastniť. Klienta vždy musí zrozumiteľným spôsobom poučiť o charaktere jeho psychického stavu, prípadného ochorenia a tak isto zamýšľaných diagnostických a liečebných postupov vrátane rizík, ktoré z nich môžu vyplývať. V rámci svojej činnosti nesmie zneužiť dôveru a závislosť klienta. Psychológ nesmie zneužiť zvláštny vzťah závislosti alebo dôvery, nesmie nadviazať intímny vzťah s osobami, ktorým je poskytovaná psychoterapeutická pomoc. Etický kódex psychológa tak isto zakotvuje úpravu vzťahov medzi psychológmi, ktoré musia byť v rovine vzájomného uznania, čestnosti a slušnosti. Takéto povinnosti spolu s kritickou náročnosťou a rešpektovaním kompetencie iných sú mu kladené ako povinnosti práve v tomto článku. Psychológ je výlučne zaviazaný dodržiavať profesionálny etický a korektný prístup k všetkým psychológom alebo ich spolupracovníkom na základe zásad stavovskej profesionálnej kolegiálnosti. Záverom etický kódex psychológa uvádza, že každý, kto je registrovaný v Slovenskej komore psychológov je povinný sa s takýmto kódexom oboznámiť a dodržiavať ho. (SKP, Etický kódex psychológa, 2016)

Je potrebné uviesť, že etický kódex psychológa, ktorý vydala Slovenská komora psychológov nie je jediným etickým kódexom v rámci Slovenskej republiky, ktorý je možné v tejto oblasti uplatniť. Existuje etický kódex, ktorý je vydaný Slovenskou psychoterapeutickou spoločnosťou a tento kopíruje etický kódex vydaný Európskou asociáciou pre psychoterapiu.

Zároveň sa chcem zmieniť o etickom kódexe Českomoravskej psychologickkej spoločnosti. Etický kódex ako vyplýva z nadpisu pod preambulou je kódexom psychologickkej činnosti, ktorý je záväzný pre všetkých členov Českomoravskej psychologickkej spoločnosti, ktorí sú povinní sa s etickým kódexom zoznámiť a potvrdiť podpisom, že sa zaväzujú ho dodržiavať. Členstvo v tejto spoločnosti je dobrovoľné. Etický kódex je členený do piatich kapitol, pričom iba prvá a piata kapitola majú svoj názov. Hneď v úvode je podaná charakteristika profesie psychológa a základné podmienky činnosti povolania, ktoré psychológ musí dodržiavať. Prospech jednotlivca, úcta k človeku, životu a zdraviu sú tie požiadavky, ktoré okrem nestrannosti, nezávislosti a profesijnej objektívnosti sa od výkonu povolania psychológa vyžadujú. Najvyššou hodnotou je zdravie a blaho klientov.

V prvej kapitole sú uvedené povinnosti psychológa v súvislosti s jeho kvalifikáciou. Teda psychológ pôsobí iba v tej v oblasti, v ktorej získal príslušnú kvalifikáciu, ktorú je povinný si ďalej rozvíjať a udržiavať. Druhá kapitola je smerovaná k úprave vzťahov s klientmi. Jedná sa o problematiku klientovho súhlasu s výkonom psychologickkej činnosti. Zakotvené sú tak isto povinnosti zdržať sa nerealistických a nadhodnotených príľubov svojej činnosti alebo jej výsledkov. Tretia kapitola sa venuje povinnosťami psychológa pri nakladaní s informáciami, ktoré získal pri svojej profesijnej činnosti. Jedná sa o povinnosti mlčanlivosti, anonymity osobných údajov. Psychológ je v štvrtej kapitole podrobený povinnosti chovať sa a vystupovať tak, aby nepoškodil záujmy svojich klientov a nenarušil dohodu verejnosti jej psychologickkej profesii. Takúto činnosť musí vykonávať ku klientom bez ohľadu na rasu, vek, pohlavie, národnosť, náboženstvo alebo politickú príslušnosť. Nesmie zneužiť vzťah dôvery alebo závislosti, ktorá v rámci psychologickkej praxe môže vzniknúť. K ostatným psychológom

pristupuje v duchu zásad stavovskej a profesionálnej kolegiality s dôverou a ochotou ku spolupráci. V prípade, že vznikne odôvodnené podozrenie na neprofesionálny prístup niektorého kolegu, je takýto psychológ povinný na to upozorniť vhodným spôsobom a pokiaľ k náprave nedôjde, informuje o porušení etického kódexu etickú komisiu, resp. radu Českomoravskej psychologickéj spoločnosti. (ČMPS, Etický kódex ČMPS 1998, 1998)

V tejto súvislosti poukazujem na to, že taktiež v rámci Českej republiky sa nejedná o jediný profesijný etický kódex psychológa. Známy je tak isto Etický kódex asociácie klinických psychológov Českej republiky, ktorý bol vydaný v aktualizovanom znení v roku 2012.

Záverom je možné konštatovať že oba základné etické kódexy v rámci Slovenskej, ale aj Českej republiky sú založené na povinnom dodržiavaní ich princípov ich členmi. Obsahovo sú veľmi podobné a vychádzajú z rovnakých premís. Je otázne či tieto kódexy majú obsahovať aj princípy ktoré vychádzajú zo základných etických princípov, ale sú upravené zákonom (rovnosť rodu, rasy, národnosti alebo pracovno-právne vzťahy). Ako pozitívum treba uviesť, zakotvenie fungovania etický komisií, ako platformy pre riešenie, zdokonaľovanie a neustálu diskusiu o nahromadených etických dilemách v rámci profesie psychológa.

4.2 Etické princípy v profesii psychológa

Už skôr bolo uvedené, že predmetom záujmu psychológie ako profesie je konkrétny človek ako jedinečná a neopakovateľná bytosť. Cieľom výkonu profesionálnej činnosti psychológa je dobro človeka – jedinca – klienta. Tento človek vstupuje do vzťahu so psychológom, nestráca ani nesmie stratiť tie hodnoty, s ktorými do takéhoto vzťahu vstúpil. Zostáva stále jedincom, ktorý si zachovával svoju dôstojnosť, autonómiu, slobodu a zodpovednosť.

4.2.1 Vzťah k sebe samému.

Pokiaľ je v úmysle vykonávať profesiu psychológa na profesionálnej úrovni, nemožno zabudnúť na to, že pokiaľ má splniť náročné požiadavky pre výkon tohto povolania kladeného v zmysle poznania iných, musí najprv poznať samého seba. Existuje silná tendencia v každom človeku posudzovať druhých cez optiku samých seba. Ľudskému bytiu porozumieme vtedy, ak *„dokážeme sami seba prežívať a chápať v spoločensťve iných ľudí.“* (Jankovský, 2003, s.53)

Jedinec neexistuje ako izolované „ja“. Takýto jedinec môže existovať vtedy, keď človek rozumie samému sebe. Táto činnosť sa deje prostredníctvom skúsenosti. Napriek tomu, že celý zložitý systém vývoja človeka sa deje v rámci ľudskej spoločnosti, neznamená to, že stráca svoju individualitu. Rovnováha medzi touto individualitou a socializáciou na druhej strane musí viesť k porozumeniu človeka.

Z pohľadu etiky vzťah k sebe samému má dva prístupy *„jeden čisto filozofický, ktorý hovorí o osobe, ktorá je chápaná ako jedinečný nositeľ subjektivity, a to so všetkým, čo k nej prináleží (t. j. sloboda, vôľa, právo, záujmy, vzťahy a podobne). Druhý psychologický hovorí o osobnosti a mieni*

tým integritu psychických funkcií, teda dynamický celok, jednotu psychických vlastností a procesov, vďaka ktorým je človek integrálnou a jedinečnou bytosťou, ktorá je schopná objektívneho pohľadu na seba a tiež pochopenie ostatných.“ (Raudenská, Javurková, 2011, s.122)

Človek sa sám sebe javí ako jedinečné a neopakovateľné JA. JA je doménou výskumu psychológov a môžeme ho chápať ako akési jadro osobnosti, ktorému musíme porozumieť. V tejto súvislosti je potrebné si uvedomiť, že porozumenie vlastného JA sa nedeje len z vonkajšieho pohľadu. Je potrebná vnútorná reflexia človeka o sebe samom. Deje sa to pomocou pozorovania vlastného vnútra, t. j. introspekciou. Etika má tiež svoj pohľad na JA. Môžeme hovoriť o našom lepšom alebo horšom JA, a to v súvislosti buď s pocitom radosti alebo smútku, či viny, ku ktorému došlo ale na základe vlastného rozhodnutia. Veľmi dobre si však uvedomujeme, že býva rozdiel medzi tým, „*akí reálne sme, akí by sme mali byť, a akí by sme chceli byť.*“ (Jankovský, 2003, s.59)

4.2.2 Vzťah k svetu.

Človek neexistuje, nevyvíja sa ako izolovaná bytosť. Existuje v spoločnosti, ktorá je ovplyvňovaná prostredím, ktoré ho vytvára. Človek je spoločenská bytosť. Spoločnosť človeka - jednotlivca utvára, ale aj on sám pôsobí na túto spoločnosť. Môžeme povedať, že človek sociálne komunikuje, prijíma a vymieňa si informácie v rámci spoločenského prostredia.

V rámci takejto komunikácie sa integruje v spoločnosti a osvojuje si sociálne role. Najmä sa identifikuje so spoločenskými hodnotami, ktoré daná spoločnosť vyznáva. Z daného pohľadu sa jedná o veľkú mieru komformity morálnych noriem, ktoré človek prijíma pri svojom morálnom rozhodovaní a konaní. Človek sa usiluje konať v rámci

morálnych hodnôt spoločnosti, tak ako sú touto formulované. Takýto postoj sa však môže a často aj dostáva do konfliktu, pokiaľ človek formuluje vlastné morálne hodnoty, ktoré nemusia byť identické s tými spoločenskými. Výsledkom konania človeka pri takomto vnútornom konflikte musí byť uvedomenie si svojej vlastnej zodpovednosti, v každom individuálnom prípade, v rámci svojho mravného uvažovania pri hľadaní toho najlepšieho morálneho súdu. Pod pojmom spoločnosť však nechápeme len tú sociálnu. V širšom kontexte môžeme ju chápať tiež ako prírodu. Vzťah človeka k prírode môže byť v dvojakom chápaní. „Prvým z nich je antropocentrický (človek ako pán prírody a mierkou všetkého čo sa v nej deje). Druhý prístup je biocentrický, ktorý chápe človeka ako nedielnú súčasť prírody (rešpektuje život v jeho vývojovej celistvosti a vzájomnej podmienenosti).“ (Raudenská, Javurková, 2011, s.124)

4.2.3 Vzťah k životu

Tento vzťah predstavuje jednu podľa mňa z najzásadnejších vzťahov vôbec. Život predstavuje najzákladnejšiu hodnotu, ktorú môžeme vnímať ako dar. Podstatou človeka je ľudskosť. Človek disponuje jednak „svojím telom (telesný život), ktoré sa vyznačuje vitálnymi (vegetatívnymi) a senzitívnymi funkciami, ale zároveň túto oblasť telesného života presahuje špecifickým ľudským životným prejavom, teda duchovným životom.“ (Jankovský, 2003, s.112)

Úcta k životu v liberálnej spoločnosti v súčasnosti kladie dôraz na individuálnu autonómiu a slobodu jedinca. Dôraz sa kladie ani nie tak na život samotný, ale na kvalitu (hodnotu) života. V popredí je preto etický pluralizmus, ktorý umožňuje predkladať veľký počet rôznych etických postojov. Toto má za následok, že všeobecné hodnoty (historické a etické) ustupujú

do úzadia. Dôsledkom toho, že tieto morálne hodnoty sú tak rozdielne v pluralite názorov na život, ich zovšeobecniť ani nejde. V oblasti vzťahu človeka k životu sa opätovne vynárajú morálne otázky ochrany nenarodeného života, umelého prerušenia tehotenstva, asistovaná reprodukcia, antikoncepcia, klonovanie kmeňových buniek a podobne. To všetko sú oblasti bioetiky. Čo však k otázkam vzťahu človeka k životu určite patrí, sú otázky spojené s jeho konečnosťou, t. j. otázky ohľadne utrpenia (životných kríz a ochorení), umierania a smrti. S otázkami života v etickej oblasti je určite potrebné sa zaoberať otázkami transplantácie orgánov alebo eutanázie. (Jankovský, 2003, s.126-154)

Každá spoločnosť si buduje v priebehu času svoje hodnotové kritéria, svoj hodnotový systém. Vývojom kultúry, kultúrnych a náboženských tradícií sa tieto hodnoty odovzdávajú nasledujúcim generáciám. Bez stability, kultúrno-spoločenskej klímy by dochádzalo k nestabilite a disharmónii. Predmetom záujmu psychológov v rámci psychologického skúmania je človek. Človek obdarený svojou zložitnosťou a preto jedinečnosťou vytvárajúceho sa dynamicky a pôsobiaceho mnohorozmernosťou svojej bytosti. Na základe týchto záverov je možné potom identifikovať základné etické princípy rezonujúce v profesii psychológa.

4.2.4 Princíp benefície (dobročinnosti, pomoci inému, prospešnosti)

Princíp benefície predpokladá a vyžaduje konanie maximálneho dobra pre konkrétneho človeka. Tento princíp v tomto význame je synonymom pre pojem dobročinnosti, pomoci druhému za rešpektovania jeho prospešnosti. Vyžaduje, aby psychológ konal v rámci svojej profesie vždy v záujme života a zdravia človeka. Tento princíp kladie dôraz na také

konanie, ktoré smeruje na odvrátenie hroziacej škody a pokiaľ táto škoda už vznikla, na jej nápravu. Ide viac o morálny ideál ako o morálnu povinnosť. Táto prospešnosť konania musí byť vykonávaná bez ohľadu na osobný zisk, či záujem iných osôb.

Znamená to konať dobro tak, aby bol dosiahnutý cieľ a to telesná a duševná pohoda človeka. Konanie dobra sa vykonáva s odbornou starostlivosťou, či už aktívnou alebo pasívnou komunikáciou, pričom najvhodnejšiu formu je potrebné dôsledne uvážiť a citlivo praktikovať. Takýto prístup je potrebné hľadať formou partnerského prístupu ku človeku – klientovi. Pretože je bytosť so slobodnou vôľou a rozumom, ktorý taktiež svoj život reguluje. (Krištofová, 2014, s.41) Princíp benefície vyžaduje vyhnúť sa paternalistickému prístupu, keďže *„ide o direktívny a jednosmerný prístup“* a ďalej *„väčšinou bez možnosti voľby alebo spoluúčasti pacienta.“* (Krištofová, 2014, s.41) Princíp benefície teda vo všeobecnosti vychádza z dobrého konania smerom k človeku ako jedinečnej bytosti. Povinnosť konať dobro nachádza výraz vo viacerých etických koncepciách, pričom pohľad na tento pojem je rôzny. „Prívrženci utilitarizmu ju definujú ako bezprostredný dôsledok, princíp užitočnosti – ak ľuďom „robíme dobro“. Znásobujeme spoločné blaho vo svete. V deontologickej etike I. Kanta je požiadavkou, ktorá vyplýva z kategorického imperatívu – ak chceš, aby „konanie dobra“ druhým ľuďom bolo všeobecnou normou a aby druhí „*robili dobro*“ tebe, „*rob dobro aj iným.*“ “ (Kovaľová, 2004, s.53)

4.2.5 Princíp nonmaleficencie (neuškodiť inému)

Psychológ je pri výkone svojej profesie povinný obmedziť a predchádzať rizikám škodným následkom, ktoré by sa mohli prejaviť v jeho konaní voči klientovi. Vyjadruje principiálnu nutnosť práce s človekom tak, aby bola rešpektovaná jeho

dôstojnosť, identita a integrita. Svoje odborné a ľudské profesionálne zručnosti musí používať tak, aby najvyššou prioritou bolo prinavrátenie duševnej pohody človeka. Všetky svoje zručnosti musí využívať tak, aby človeku nijako neuškodil, či už úmyselne alebo z nedbanlivosti. Možno povedať, že tento princíp sa uplatní ešte pred princípom benefície, pretože z neho vyplýva obmedzenie každého vzhľadom na dobro ostatných.

Pri zabezpečení tohto princípu je preto potrebné aplikovať taký prístup, ktorý je premyslený a správne usporiadaný. Človek musí nadobudnúť pocit, že psychológ je profesionálom vo svojom odbore a teda nie je na mieste mať obavu z jeho zvoleného postupu alebo prístupu. Bez dôsledného dodržiavania daného princípu by sa postup psychológa mohol javiť ako neprofesionálny, bez predpokladanej zručnosti, teda neprofesionálny a z tohto pohľadu neetický. Vyústiť by mohol do straty dôvery klienta k psychológovi. Tento princíp je tiež popísaný ako „*princíp ne-škodiť*“ - „*primum non nocere*.“ (Krištofová, 2014, s.42) Analýza tohto princípu naznačuje, že ide o princíp, ktorý predostiera určité hranice konania, čím však jeho obsah nie je vyčerpaný.

4.2.6 Princíp spravodlivosti

Pod týmto princípom si treba predstaviť nestranný a spravodlivý prístup psychológa pri poskytovaní služieb človeku – klientovi. Tento prístup sa musí vyznačovať absenciou na takéto služby z pohľadu rodu, rasy, etnickej a sociálnej príslušnosti, či sexuálnej orientácie. Vek, zdravotný stav, ale ani vierovyznanie tu nesmú hrať nijakú rolu.

Princíp spravodlivosti v bežnej praxi treba chápať ako „*vhodný*“, „*najvhodnejší*“, „*prijateľný*“, resp. „*najprijateľnejší*“. Ďalšia interpretácia tohto pojmu môže znieť

ako „morálne одобrený“, „správny“, vo vzťahu k nejakému skutku, napríklad klamstvu akéhokoľvek človeka sa považuje za nespravodlivý skutok vo vzťahu k sebe samému, ale aj k iným ľuďom.“ (Kovaľová, 2004, s.56)

Takýto je pohľad na princíp spravodlivosti z etického hľadiska. V danej súvislosti si však treba uvedomiť aj právny rozmer pojmu spravodlivosť, pod ktorým rozumieme úctu, rešpekt a dodržiavanie právnych predpisov. Tieto právne predpisy totiž formulujú mnohé etické princípy, pričom ich zachovávanie je vynúiteľné štátnou mocou. Jedná sa najmä o zakotvenie ľudských práv a hodnôt, právo na zdravotnú starostlivosť a podobne. Stanovujú sa aj princípy rovnakého rozdeľovania prostriedkov a služieb. Spravodlivosť potom zabezpečuje, aby nebol nikto z týchto služieb a zdrojov vyňatý alebo dostal viac alebo menej.

Princíp spravodlivosti sa teda netýka len jednotlivca, ale vo väčšej miere skupín ľudí. V stručnosti sa dá povedať, že pre naplnenie princípu spravodlivosti tak, aby aplikácia tohto princípu sa zjednodušila, treba vychádzať z kritérií rovnosti a potreby.

4.2.7 Princíp autonómie (svojbytnosti)

Princíp autonómie vyplýva z práva človeka – klienta byť poučený o účele, spôsobe, následkoch či rizikách intervencie psychológa v rámci jeho profesijnej činnosti. Na toto právo nadväzuje slobodné rozhodnutie klienta zúčastniť sa a podrobiť sa takejto intervencii.

Pre správne rozhodnutie potrebuje dostatočnú sumu, informáciu a vysvetlenie o jednotlivých postupoch tak, aby sa z jeho pohľadu jednalo o správne rozhodnutie. Slobodné rozhodnutie vyplýva z autonómneho postavenia toho daného človeka. Človek musí byť slobodný v konaní a rozhodovaní len

za podmienky, že je autonómnou bytosťou. Autonómia človeka musí byť neohraničená. Avšak „v každom konkrétnom prípade sa „ohraničenie autonómie“ musí odôvodniť ďalšími princípmi.“ (Fobel, 2002, s.37) Znamená to, že hranicou autonómie môžu byť iba ďalšie iné etické princípy. Autentická autonómia znamená možnosť prostredníctvom slobodného rozhodnutia určiť alebo ukázať svoj postoj k hodnotám svojho konania a jednania. Osobné hodnoty a presvedčenia o ich slobode vychádzajú z princípu autonómie. Znamená to všeobecnú nezávislosť a svojbytnosť. Všetky činnosti, ktoré je človek – klient schopný sám zvládnuť, má na to potrebnú silu a vôľu, by mal vykonať na základe svojho autonómneho rozhodnutia.

Schopnosť vykonávať slobodnú voľbu znamená byť autonómny. Len autonómni ľudia sú takejto slobodnej vôle schopní a rešpektovaní. Na slobodnú vôľu taktiež nadväzuje zodpovednosť. Ak je človek vybavený právom, na základe ktorého nesmie byť zasahované do jeho slobody voľby a rozhodnutí je potrebné, aby tieto rozhodnutia boli uskutočňované s vedomím si uvedomenia zodpovednosti za takéto konanie. Pokiaľ je prístup psychológa ku klientovi založený na uznaní jeho autonómneho postavenia, t. j. na rešpekte jeho osoby, integrity a dôstojnosti. Je výsledkom dôvera klienta k psychológovi. Dôvera a dôveryhodnosť sú jedným zo základných hodnôt takéhoto vzťahu.

4.2.8 Princíp zodpovednosti

Princíp zodpovednosti práve odráža následok výkonu profesijnej činnosti psychológa, t. j. uvedomenia si svojej zodpovednosti voči klientovi, príbuzným či spoločnosti za činnosť, ktorú profesionálnym spôsobom vykonáva. Postihuje predpoklad správania sa v jej rámci tak, aby nedošlo

k spôsobeniu škody a v opačnom prípade vedomie o nutnosti niesť následky za takúto škodu ako prejav zodpovednosti.

Prejavom nezodpovednosti je aj opustenie, ktoré „zvyčajne nastane vtedy, keď sa terapeutovi nepodari dotiahnuť do konca svoju povinnosť a to spôsobom, ktorým sa klient stáva zraniteľný a cíti sa byť vyradený a odmietnutý...“ (Koocher, Keith-Spiegel, 2008, s.12) Princíp zodpovednosti teda znamená profesijnú zodpovednosť psychológa za všetky činy a rozhodnutia v rámci profesionálneho výkonu činností. Z tohto pohľadu sa jedná o dve roviny zodpovednosti. Prvá rovina znamená zodpovednosť vyžadovaná právnymi predpismi, ale aj etickými normami. Takýmito normami je zodpovednosť vynucovaná a v prípade nedostatočnej zodpovednosti môže nastúpiť trest.

Menej formálnym druhom zodpovednosti je zodpovednosť postavená na dobrovoľnosti. Táto dobrovoľnosť vychádza z pozitívnych postojov a motivácií prevziať na seba zodpovednosť za svoje činy a niesť za ne zodpovednosť. Myslím si, že v profesijnej činnosť psychológa ide o prelínanie oboch týchto rovín. Výkon činnosti psychológa vyžaduje poznanie svojej povinnosti a záväzkov, pracovných postupov a vo formálnej rovine sa s nimi musí stotožňovať. V tejto neformálnej stránke zodpovednosti ide najmä o pozitívny prístup k práci, klientom, ochota pomáhať za dodržania zásad rešpektu, potrieb a dôstojnosti klienta.

4.2.9 Princíp kompetencie

Princíp kompetencie predstavuje princíp, na základe ktorého je nutnosťou svoju odbornú kompetenciu, t. j. odbornosť udržiavať, povinnosť posilňovať a ďalej rozvíjať. Profesionálna kompetencia je suma teoretických a praktických zručností a odborností, ktoré je nutné udržať v takej miere

teoretického praktického poznania profesijnej práce, aby nebolo nijakým spôsobom poškodený klient. Takéto kompetencie nie je možné prekračovať pokiaľ sa odborné limity nachádzajú za ich hranicami. Výkon profesijnej činnosti je možné poskytovať len takými technickými a diagnostickými prostriedkami, na ktoré majú zodpovedajúce vzdelanie a prax.

4.2.10 Princíp dôvernosti informácií

Princíp dôvernosti informácií znamená, že všetky informácie, ktoré sú v rámci výkonu profesionálnej psychologickkej činnosti psychológom získané, sa s nimi musí zaobchádzať ako s dôvernými. Zásadou je, že sa zisťujú len nevyhnutné informácie a taktiež iba tieto nevyhnutné sa uchovávajú. Dôvernosť týchto informácií znamená možnosť ich poskytnutia tretím osobám iba na základe prípadného súhlasu pôvodcu informácií. Výnimkou môže byť informácia, ktorá by v prípade jej zadržania mohla alebo viedla k ohrozeniu klienta alebo inej osoby, alebo ich mohla dostať do nebezpečenstva.

5 ZÁVER

Každý spoločenský štrukturovaný systém, ktorý má dopad na individuálne ľudské osudy, musí mať potrebnú spätnú väzbu a to najmä v morálnej rovine. Bez morálnej väzby by bol systém nepredvídateľný, náhodný až chaotický. Verejný prístup k morálnym pravidlám robí fungujúci systém priehľadný a dôveryhodný.

V takomto spoločenskom systéme sa nachádza aj psychológia a to nie len ako veda, ale aj jej praktické vyústenie vo forme profesijnej činnosti psychológa. Táto profesia v sebe nesie mnohé etické dimenzie. Takéto dimenzie sú v profesii psychológa vo viacerých rovinách. Zásadným sa stáva vzťah ku klientovi ako prijímateľovi profesionálnej praxe psychológa. Nemožno zabudnúť aj na etický rozmer psychológa voči svojej profesii a to jednak navonok ale aj do vnútra nej. Vo všetkých týchto rovinách praktická etika prekračuje hranice filozofickej etiky. Kým filozofická etika je zameraná na hľadanie originálnych riešení, aplikovaná etika hľadá reálne riešenia morálnych problémov. Aplikovaná etika a v jej rámci profesijná etika ponúka akýsi návod na riešenie týchto problémov, ktoré si sama profesia uvedomuje. Toto uvedomenie nachádza výraz v morálnych- etických kódexoch profesie zakotvujúcich základné morálne poučky a príkazy.

Cieľom zadanej práce, nebolo podať úplný prehľad súčasných etických teórii. Taktiež vzhľadom na rozsah práce nebolo možné podať vyčerpávajúcim spôsobom prehľad všetkých etických kódexov všetkých psychologických profesii, či jednotlivých aplikovaných vied psychológie.

Preto v bakalárskej práci som sa zamerala najmä na definíciu základných, ale rozhodujúcich pojmov etického myslenia. Obsahom je aj prehľad etických koncepcii, ktoré ovplyvňujú súčasnú filozofickú etiku, a to z pohľadu viacerých autorov. Bakalárska práca obsahuje pokus o definíciu

aplikovanej etiky a jej súčasti vo forme profesijnej etiky. Snažila som sa etické základy premietnuť do profesijnej činnosti psychológa, tak aby som definovala tie najzákladnejšie morálne a etické princípy, ktoré ovládajú etický rozmer profesie psychológa. Táto profesia je totiž bytostne spojená s etikou. Jedná sa totiž o jednu z pomáhajúcich profesií tak, že psychológ sa stáva súčasťou života iných a ich dobro mu je najvyššou prioritou. Ľudia hľadajúci pomoc psychológa, očakávajú nielen odbornosť a ľudskosť, ale aj jednoznačný postoj, stanovisko k etickým dilemám v rámci problémov ktoré sú im predostierané.

Psychológ, preto v súlade s vysokými etickými štandardami, poznaním súčasnej vedy, musí preukazovať svoju odbornú, ale aj morálnu kompetenciu v každodennom styku, s tými ktorí jeho profesiu, vnímajú ako takú, ktorá im vie dať odpovede na ich položené otázky.

Zoznam použitých prameňov a literatúry

1. ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994, ISBN 80-7113-111-3.
2. BAČOVÁ, Viera. *Súčasný smery v psychológii*. Bratislava: VEDA, 2009, ISBN 978-80-224-1068-7.
3. BILASOVÁ, Viera. *Výzvy pre etiku v súčasnosti*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2008, ISBN 978-80-8086-715-1.
4. BILASOVÁ, Viera a kol. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*. Bratislava: Kalligram, 2008, ISBN 978-80-8101-103-0.
5. ČESKOMORAVSKÁ PSYCHOLOGICKÁ SPOLEČNOST. *Etický kódex ČMPS*. cmps.ecn.cz [online]. ©1999 [cit.2016-1-22]. Dostupné z : <http://cmps.ecn.cz/?page=eticky-kodex>
6. EVROPSKÁ FEDERACE PSYCHOLOGICKÝCH ASOCIACÍ. *Etický metakodex*. [Europsy.cz](http://www.europsy.cz) [online]. ©2005 [cit.2016-1-22]. Dostupné z: http://www.europsy.cz/dokumenty/Metakodex_EFPA_2005.pdf
7. FOBEL, Pavel. *Aplikované etiky I*. Banská Bystrica: FHV UMB Banská Bystrica, 2000, ISBN 80-8055-401-3.
8. FOBEL, Pavel. a kol. *Všeobecná a aplikované etiky. Časť II. Aplikované etiky*. Banská Bystrica: FHV UMB Banská Bystrica, 2002, ISBN 80-8055-628-8.
9. FOBEL, Pavel. *Aplikovaná etika- teoretické východiská a súčasné trendy*. Martin: Honner, 2002, ISBN 80-968399-5-0.
10. FOBEL, Pavel. *Praktické aspekty etickej odbornosti*. Banská Bystrica: Belanium, 2014, ISBN 978-80-557-0752-5.
11. FOBELOVÁ, Daniela. a kol. *Všeobecná a aplikované etiky. Časť I. Všeobecná etika*. Banská Bystrica : FHV UMB Banská Bystrica, 2002, ISBN 80-055-624-5.
12. FOBELOVÁ, Daniela. Úvod do etiky. In: *Aplikované etiky I*. Banská Bystrica : Univerzita M. Bela, 2000, ISBN 80-8055-401-3.
13. FOBELOVÁ, Daniela. a kol. *Aplikované etiky v kontextoch*

súčasnosti. Banská Bystrica : FHV UMB Banská Bystrica, 2005, ISBN 80-8083-141-6.

14. FOBELOVÁ, Daniela. *Profesijná etika a a prax*. Banská Bystrica: FHV UMB Banská Bystrica, 2008, ISBN 978-80-808-3658-0.

15. FOBELOVÁ, Daniela. *Aplikovaná etika a profesionálna prax*. Banská Bystrica: FHV UMB Banská Bystrica, 2011, ISBN 978-80-557-0217-9.

16. FOBELOVÁ, Daniela. *Profesionálne etické koncepcie: Profilovanie a uplatnenie*. Banská Bystrica: Belanium, 2013, ISBN 978-80-557-0574-3.

17. JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, ISBN 80-7254-329-6.

18. KOOCHER P.Gerald, Patricia KEITH-SPIEGEL. *Ethic in Psychology and the Mental Health Professions. Standarts and Cases*. New York: Oxford University Press, 2008, ISBN-13:978-0-19-514911-1.

19. KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portal, 2008, ISBN 80-7367-181-6.

20. KOPECKÁ, Katarína, Magdaléna KORCOVÁ. *Zdravotnícka etika*. Martin: Osveta, 2008, ISBN 978-80-8063-278-6.

21. KOVALOVÁ, Daniela. *Aplikované etiky II. Bioetika a medicínska etika*. Banská Bystrica: FHV UMB, 2004, ISBN 80-8055-996-1.

22. KRIŠTOFOVÁ, Erika. *Etika pre pomáhajúce profesie v kontexte teórie a praxe*. Nitra: Fakulta soc.vied a zdravotníctva UKF, 2014, ISBN 978-80-558-0679-2.

23. LINDSAY, Geoff, Casper KOENE, Harold ØVREEIDE a Fredi LANG. *Etika pro evropské psychology*. Praha: Triton, 2010, ISBN 978-80-7387-415-5.

24. MORRISSEY, Shirley, Prasuna REDDY. *Ethics and Professional Practice for Psychologists*. Melbourne: Social Science Press, 2006, ISBN 0-17-013146-7.

- 25.**ONDREJKOVÁ, Anna. *Etika profesie*. Banská Bystrica: FHV UMB Banská Bystrica, 2001, ISBN 80-8055-566-4.
- 26.**RAUDENSKÁ, Jaroslava, Alena JAVURKOVÁ. *Lékařská psychologie ve zdravotnictví*. Praha: Grada, 2011, ISBN 978-80-247-2223-8.
- 27.**SLOVENSKÁ KOMORA PSYCHOLÓGOV. *Etický kódex psychológa*. komorapsychologov.sk [online]. ©2016 [cit.2016-01-22]. Dostupné z:
http://www.komorapsychologov.sk/skp/phocadownload/legislativa/2016/eticky%20kodex%20psychologa_v%2020160311.pdf
- 28.**SMREKOVÁ, Dagmar, Zuzana PALOVIČOVÁ. *Podnikateľská a enviromentálna etika*. Bratislava: Iris, 1999, ISBN 80-88778-85-9.
- 29.**SOKOL, Jan. *Etika a život. Pokus o praktickú filosofii*. Praha: Vyšehrad, 2010, ISBN 978-80-7429-063-3.
- 30.**THOMPSON, Mel. *Prehľad etiky*. Praha: Portal, 2004, ISBN 80-7178-806-6.
- 31.**VAJDA, Ján. *Úvod do etiky*. Nitra: Enigma, 2004, ISBN 80-89132-12-X.
- 32.**WEISS, Peter a kol. *Etické otázky v psychologii*. Praha: Portal, 2011, ISBN 978-80-7367-845-6.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Meno a priezvisko autorky: Natália Slobodníková

Študijný program: Psychológia

Študijný odbor: Psychológia

Názov práce: Etika v profesii psychológa

Počet strán (bez príloh): 62

Celkový počet strán príloh: 0

Počet titulov českej a slovenskej literatúry a prameňov: 27

Počet titulov zahraničnej literatúry a prameňov: 2

Počet internetových odkazov: 3

Vedúci práce: PhDr. Martin Strouhal, Ph.D.

Rok dokončenia práce: 2017

Evidenčný list knižnice

Súhlasím s tým, aby moja bakalárska práca bola využívaná k študijným účelom.

V Prahe 1.3.2017

Užívateľ/ka potvrdzuje svojím podpisom, že pokiaľ túto bakalársku prácu využije vo svojej práci, uvedie ju v zozname literatúry a budú jej riadne citovať ako akýkoľvek iný zdroj:

Jméno, příjmení	Adresa	Datum	Podpis
------------------------	---------------	--------------	---------------

**Posudek vedoucího bakalářské práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: Natálie Slobodníková
Obor studia: Psychologie
Název práce: Etika v profesi psychologa
Vedoucí práce: PhDr. Martin Strouhal, Ph.D.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 55

Počet stránek příloh: 0

Počet titulů v seznamu literatury: 32

0	1	2	3	4
---	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

x				
---	--	--	--	--

Oborová přiléhavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		x		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

		x		
--	--	---	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

		x		
--	--	---	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	x			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

x				
---	--	--	--	--

Využití praktických zkušeností

x				
---	--	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

	x			
--	---	--	--	--

Naplnění cílů práce

	x			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

x				
---	--	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	x			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost

výsledků v praxi

		x		
--	--	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce
(publikace, referáty, apod.)

		x		
--	--	---	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

1. Autorka by měla stručně shrnout důvody svědčící o významu etiky (a to i jako filosofické disciplíny) pro psychologii
2. Jaké jsou klíčové znaky odlišující filosofické chápání morálky od profesního?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Práce Natálie Slobodníkové je teoretickou přehledovou prací sestávající ze tří tematických částí. V první se autorka zabývá pojmem etiky jako filosofické disciplíny, v druhé otázkou profesní etiky a ve třetí pojmem etiky v profesi psychologa.

Práce je standardní, ale poctivě provedenou přehledovou prací usilující o projasnění tématu na základě komparace různých zdrojů. Vzhledem k teoretické povaze práce však přísnější kritéria na práci s pojmy odhalují určité rezervy. Autorka má tendenci k popisnosti a k opakování tvrzení, čímž zejm. první část ztrácí na čtivosti. Po věcné stránce text chyby neobsahuje, ale nezaujatý čtenář by patrně uvítal klidně i méně zdrojů, z nich se čerpá poučení o etice, jejich směrech apod., ale o to více interpretativního rozmachu. Některé formulace by i po opakované revizi zasloužily vylepšit.

Jádro práce – etika v profesi psychologa – resumuje etické principy a kodex psychologa a konstatuje význam etiky pro psychologickou, potažmo psychoterapeutickou práci nejen jako nutného vodítka pro mravně konsistentní přístup ke klientům, ale i jako strukturované reflexe nad otázkami, na něž neexistuje jednoznačná odpověď. Škoda, že ani v Závěru se autorka neodvážila samostatnějšího „rozepsání“, což ale přičítám (soudě i z průběžných konzultací) její pečlivosti a obavám, aby její formulace byly v pořádku.

Text Natálie Slobodníkové splňuje kritéria kladená na tento typ prací a s ohledem na náročnost zpracování materiálu hlavně v první části ji doporučuji k obhajobě ještě s navrhovanou známkou „výborně“.

Doporučení k obhajobě: doporučuji/nedoporučuji

Navrhovaná klasifikace: výborně

Datum, podpis: 22. 5. 2017

**Posudek oponentky bakalářské práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: Natália Slobodníková

Obor studia: Psychologie

Název práce: Etika v profesi psychológa

Oponentka práce: Mgr. Zuzana Janotková

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 62

Počet stránek příloh:

Počet titulů v seznamu literatury: 29

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

		x		
--	--	---	--	--

Oborová přílehavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		x		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

		x		
--	--	---	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

		x		
--	--	---	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	x			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

--	--	--	--	--

Využití praktických zkušeností

--	--	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

--	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

	x			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

--	--	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Návaznosť kapitol a subkapitol

	x			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použiteľnosť výsledkov v praxi

		x		
--	--	---	--	--

Vhodnosť prezentácie záverov práce (publikácie, referáty, apod.)

		x		
--	--	---	--	--

Otázky a námety k diskusi pri obhajobe:

Vo svojej práci pojednávate o psychológii aj ako o pomáhajúcej profesii. Je psychológia pomáhajúcou profesiou?

Akými etickými zásadami by mal riadiť psychológ v oblasti výskumu?

S jakými etickými problémami sa psychológ môže stretnúť v psychodiagnostike?

Vidíte nejaké rozdiely v etickom kodexe psychologickéj profesie podľa profesného zamerania?

Celkové hodnotenie práce (klady, nedostatky):

Z práce študentky hlavne v nosnej kapitole oblasti etiky v profesii psychológa nie je jasné či študentka vníma psychológiu ako vednú disciplínu aj v súvislosti s etikou psychologickéj profesie v širšom kontexte. Etika v profesii psychológa je tu smerovaná hlavne do psychológie v praxi. Chýbajú mi napr. informácie o etických aspektoch psychologického výskumu v profesii psychológa.

Študentka vo svojej práci často pojednáva o psychológii z mojho pohľadu ako o aplikovanej disciplíne, čo môže viesť k nejasnostiam v komplexnosti psychológie ako takej. I v rámci etiky a etického kodexu psychológie ako profesii sa nejedná len o priamu prácu s klientom, čo v práci nie je jednoznačné.

Študentka vo svojej práci pojednáva o dôležitých a nevyhnutných aspektoch psychologickéj profesie a snažila sa spracovať tému z rôznych úhlov pohľadu. Práci by prospeli vlastné postrehy a diskusiю k danému tématu samotnej autorky bakalárskej práce.

Celkovo bakalárska práca spĺňa kritéria a doporučujem k obhajobe.

Doporučení k obhajobě: **doporučujem**

Navrhovaná klasifikace: **2**

A handwritten signature in blue ink, consisting of several loops and a long vertical stroke at the bottom.

Datum, podpis: 18.5.2017